PROVINCIE Noord-Holland

Schoorl

Gemeentebeschrijving, juni 1990.

MIP

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. **Grondgebruik** *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Landschapsbeeld *12*

4. **Infrastructuur** *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Wateren *13*
4.3 Dijken en kaden *14*
4.4 Spoorwegen *14*
4.5 Militaire infrastructuur *15*

5. **Nederzettingsstructuur** *17*
5.1 Algemeen *17*
5.1.1 Bevolkingsontwikkeling *17*
5.2 Het dorp Schoorl *17*
5.3 Het dorp Groet *18*
5.4 Het buurtschap Aagtdorp *18*
5.5 Het buurtschap Bregtdorp *19*
5.6 Het buurtschap Catrijp *19*
5.7 Het buurtschap Hargen *21*
5.8 Het buurtschap Camperduin *21*
5.9 Het buurtschap Schoorldam *22*
5.10 Het buitengebied *22*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *23*

7. **Stedebouwkundige typologie** *27*

Verantwoording inventarisatie *29*

Geraadpleegde werken *31*

Tabellen *33*

Herkomst afbeeldingen *35*

Afbeeldingen *37*

Register *53*

Colofon *57*

Schoorl

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw-Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw-Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijk ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatie-gebieden wordt het werk per gemeente verricht.
Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Schoorl. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Noord-Kennemerland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie en een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Schoorl zijn uitgevoerd door drs. E. van der Kleij, als inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland.

1. Inleiding

De gemeente Schoorl ligt in het midden westen van de provincie Noord-Holland, direct ten noorden van de gemeente Bergen. De gemeente Schoorl bevat de dorpen Schoorl en Groet, alsmede de buurtschappen Aagtdorp, Bregtdorp, Camperduin, Catrijp, Hargen en Schoorldam. De huidige omvang is 3326 ha en het aantal inwoners bedraagt 6670 personen. Met ingang van 1 januari 1990 zal de gemeente aan de noordzijde worden uitgebreid met grondgebied dat thans behoort tot de gemeente Zijpe. Het buurtschap Schoorldam behoort ten dele tot de gemeente Warmenhuizen. Dit betreft het deel ten oosten van het Noordhollands Kanaal.

De gemeente Schoorl wordt begrensd door de gemeenten Zijpe (noord), Warmenhuizen (oost) en Bergen (zuid). Aan de westzijde vormt de Noordzee de begrenzing.

In de periode 1850-1940 werd alleen de grens met de gemeente Warmenhuizen gewijzigd. De aan de oostzijde van het Noordhollands Kanaal gelegen Hempolder, die oorspronkelijk behoorde tot de gemeente Schoorl, werd in 1960 bij de gemeente Warmenhuizen gevoegd.

De gemeente Schoorl behoort tot het MIP-inventarisatiegebied (MIP-regio) Noord-Kennemerland. Dit inventarisatiegebied omvat voorts de gemeenten: Alkmaar, Bergen, Castricum, Egmond, Heemskerk, Heiloo en Limmen.

Ten behoeve van een overzichtelijke inventarisatie is de gemeente Schoorl opgedeeld in negen MIP-deelgebieden: Schoorl/Schoorl, Schoorl/Groet, Schoorl/Aagtdorp, Schoorl/Bregtdorp, Schoorl/Catrijp, Schoorl/Hargen, Schoorl/Camperduin, Schoorl/Schoorldam en Schoorl/Buitengebied (naam deelgebied wordt voorafgegaan door gemeentenaam).
De MIP-deelgebieden vallen respectievelijk samen met de bebouwde kommen van de twee dorpen en de zes buurtschappen en met het resterende buitengebied van de gemeente Schoorl. Tot dit buitengebied wordt ook het duingebied gerekend, dat ten dele wordt beheerd door Staatsbosbeheer (Boswachterij Schoorl).
De grenzen van de MIP-deelgebieden vallen zoveel mogelijk samen met de, niet officiële, grenzen tussen de diverse kernen. Deze grenzen worden langs de doorgaande wegen met lage houten naamborden aangegeven.
(Zie afbeeldingen 1, 7.)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De bodem van de gemeente Schoorl bestaat aan de oppervlakte globaal uit twee soorten gronden: zandgronden en veen- en wadafzettingen. De zandgronden vormen het oude duin- of strandwalgebied en het huidige duingebied, de zogenaamde jonge duinen. De veen- en wadafzettingen vormen het oppervlak van de onder NAP gelegen strandvlakte, die in het noorden en het oosten op de strandwal aansluit en zich als een uitgestrekt poldergebied manifesteert.

De strandwal en de ten oosten hiervan gelegen strandvlakte van Schoorl waren omstreeks 300 voor Christus gevormd. De strandwal werd na 1000 grotendeels door de jonge duinen overstoven. Tot omstreeks 1600 zouden zandverstuivingen in oostelijke richting, een probleem voor de bevolking vormen. De zandverstuivingen, ten dele veroorzaakt door middeleeuwse ontbossing van de oude duinen, zouden de Schoorlse duinen tot een breedte van vier tot vijf kilometer en aan de oostzijde tot hoogten van circa 54 meter + NAP brengen. Na 1600 slaagden de bewoners in hun pogingen om de zandverstuivingen door middel van duinbeplanting tegen te gaan.

Het poldergebied ontstond als gevolg van bedijkingen die na 1500 vanaf de strandwal werden uitgevoerd. Het oppervlak van de bodem bestaat hier grotendeels uit zogenaamde pikklei, een wadafzetting die tussen de 4de en de 9de eeuw over een al dan niet geërodeerd veenpakket kwam te liggen.

De hoogten van de zandgronden zijn volgens de topografische kaart variërend van de meergenoemde 54 meter + NAP in de jonge duinen tot 0.0 meter NAP op grens van strandwal en strandvlakte. Het poldergebied varieert in hoogte van 0.0 meter NAP tot 1 meter – NAP.
(Zie afbeeldingen 8, 9.)

2.2 Afwatering

Het grondgebied van de gemeente Schoorl met de Vereenigde Harger en Pettemerpolder (noord-west), de Groeterpolder, de Grootdammerpolder en de Aagtdorperpolder, ressorteert onder het waterschap Het Lange Rond. Het gebied loost op de Schermerboezem, waar het Noordhollands Kanaal deel van uit maakt. Het overtollige grondwater van de jonge duinen wordt op natuurlijke wijze naar de lagere zandgronden geleid. De zandgronden lozen eveneens natuurlijk op het polderland. De polders worden bemalen met een tweetal grote windmolens, een aantal kleine metalen windmolens en een elektrisch gemaal. De grote windmolens staan in de Verenigde Harger- en Pettemerpolder (Hargermolen 1803/1804) en in de Groeterpolder (Groetermolen 1890). De kleine metalen windmolens bevinden zich verspreid door het gehele poldergebied. Het elektrische gemaal staat in de Grootdammerpolder nabij het Noordhollands Kanaal.
(Zie afbeelding 10.)

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

In 1850 werd meer dan de helft van het gemeentelijk grondgebied in beslag genomen door de woeste gronden van de jonge duinen. Ten oosten en noorden hiervan liep de evenwijdige strook deels beboste cultuurgrond van de strandwal. Het resterende gemeentegebied werd in beslag genomen door polderland in de vorm van weidegebied.

De jonge duinen toonden in 1850 een door zandverstuivingen gevormd patroon van zogenaamde parabool- en kamduinen. Dit patroon ontstond merendeels vóór 1600. Het gebied had naast de functie van natuurlijke zeewering betekenis voor de zandwinning, de jacht, het weiden van vee en het leveren van water. Omstreeks 1863 kreeg de geoloog Dr. C.W. Staring opdracht van de Nederlandse regering tot het experimenteren met duinbebossing. Experimenten met de Grove Den bleken weinig succesvol. Omstreeks 1893 werden nieuwe pogingen tot duinbebossing ondernomen, ditmaal met de Corsicaanse en Oostenrijkse Den. Vanaf de eeuwwisseling was een groot deel van de duinen, met name het oostelijk duingebied, voornamelijk met naaldhout beplant. Van Staring's Grove Dennen zijn thans nog enkele kleine concentraties te vinden, de zogenaamde Staringbosjes. Het hoogopgaande loofhout dat de oosthellingen van de jonge duinen met name bij Aagtdorp en Schoorl op markante wijze bedekt, werd van 1900 af ter vervanging van laag hakhout ingeplant.

De strandwal, waar zich de bewoning concentreerde, toonde naast beboste en onverkavelde gronden, een fijnmazige regelmatig opstrekkende verkaveling. Deze verkaveling viel merendeels samen met de geesten, reeds ver vóór 1850 ontgonnen gronden in dit oude duingebied. Een dergelijke verkaveling, maar dan haaks op de hoofdrichting van de doorgaande wegen, kwam sterk voor op de dalende overgang naar de strandvlakte bij Catrijp, Groet, Hargen en Camp (Camperduin). De fijnmazig verkavelde gebieden waren merendeels in gebruik als akker- en tuinbouwgronden, de onverkavelde gronden waarschijnlijk voor het weiden van vee. De tuinbouwfunctie was bescheiden. In dit verband kan de tussen 1890 en 1930 florerende boomkwekerij 'Duinbosch' worden genoemd. Daarnaast werd bollenteelt bedreven. Na 1900 zou een deel van de cultuurgronden de agrarische functie ten behoeve van een zich uitbreidende bebouwing gaan verliezen. Het poldergebied (strandvlakte) was in gebruik als wei- en hooiland in een onregelmatig blokachtige verkaveling.

Het poldergebied is tot op heden voornamelijk in gebruik gebleven als wei- en hooiland.
(Zie afbeeldingen 2, 8.)

3.2 Niet-agrarisch

De zandwinning uit het duingebied, de zogenaamde zandmennerij, vond al vanaf de late 16de eeuw plaats. Na 1850 trad hierin schaalvergroting op. Zo werd de binnenduinrand bij de Oorsprongweg na 1870 afgegraven. Dit zou onder andere zijn gebeurd in verband met de behoefte aan zand bij de bouw van forten ter verdediging van de stad Amsterdam. Ook bij het noordelijker gelegen buurtschap Hargen was een zandmennerij. Van de beide grote zandmennerijen zijn de sporen

duidelijk zichtbaar gebleven. Voor het vervoer van het zand werden twee smalspoorlijnen aangelegd (zie 4.4).
Na 1945 zou de zandmennerij steeds meer gaan afnemen. De bosbouw bleef een marginale rol spelen. De recreatie nam daarentegen sterk toe. Op de strandwal breidde de bebouwing zich verder uit. De haaks op de Heereweg staande fijnmazige verkaveling van de geesten bij Catrijp, Hargen en Camperduin (Camp) was in 1946 merendeels verdwenen. Alleen te Groet was deze nog herkenbaar en dit is tot op heden, zij het in mindere mate, zo gebleven.
Na 1900 is het duingebied een rol gaan spelen voor de bosbouw en de recreatie.

3.3 Landschapsbeeld

Het landschapsbeeld van de hogere gronden wordt bepaald door beslotenheid. De ruimten worden begrensd door beplanting en bebouwing of, zoals langs de binnenduinrand, door grote hoogteverschillen. Waar de begrenzing ontbreekt kan de dalende overgang van de strandwal naar het poldergebied ruimtelijk worden ervaren.
Het poldergebied, dat de hogere gronden aan de noord-, oost, en zuidzijde begrenst, kenmerkt zich door een merendeels onregelmatig patroon van kavels, (dijk)wegen en sloten. Enkele wegen in het polderland worden geflankeerd door boombeplanting (Aagtdorperpolder). Opvallende elementen in het noorden zijn de Hondsbossche Zeewering, de Schoorlse Zeedijk, de Slaperdijk, de beide oude Schoorlse windmolens en de moderne windmolens langs het Noordhollands Kanaal (gemeente Zijpe).
Het beeld aan de oost- en zuidzijde kent, afgezien van de kerktorens van Warmenhuizen, geen opvallende elementen. De westzijde wordt daarentegen visueel sterk begrensd door de jonge duinen. Opvallend is de abrupte overgang van het grillige duinlandschap naar het lagere, strakke silhouet van de Hondsbossche Zeewering.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Afgezien van de langs het Noordhollands Kanaal gelegen Rijksweg, een verbinding met een nationale functie, heeft het Schoorlse wegennet voornamelijk lokale en interlokale betekenis. Van interlokale betekenis zijn de van zuid naar noordwest lopende Duinweg, de in het verlengde daarvan gelegen Heereweg en de hieraan min of meer parallel lopende Voorweg. Duinweg en Heereweg vallen ten dele samen met de oude doorgaande, onder beheer van de Heerlijkheid ressorterende, 'Heerweg', die al ver vóór 1850 de verbinding vormde met de Heerlijkheid Bergen. Voorts is de haaks op deze noord-zuidverbinding staande Laanweg en de in het verlengde hiervan gelegen Damweg, van interlokaal belang. De beide wegen vormen als enige grote oost-westverbinding een belangrijke schakel tussen de Rijksweg en de bebouwde kom van de gemeente Schoorl.

De hoofdrichting van het wegennet valt grotendeels samen met de van zuid naar noordwest lopende structuur van de strandwal. Naast de belangrijke Laanweg staat een aantal ondergeschikte wegen hier haaks op. Deze wegen vormen zowel oost-west verbindingen op de strandwal zelf, als tussen de strandwal en het aangrenzende poldergebied.

Afgezien van de Rijksweg, kende de gemeente Schoorl in 1866 (Kuyper) geen verharde wegen. Na 1870 werd begonnen met de verharding van de Heereweg van Camperduin tot Bergen (de naam Duinweg bestond nog niet) en een deel van de Voorweg. De Damweg werd begrind. In de decennia tot 1940 werd het wegennet grotendeels verhard en verbreed. Nieuwe verbindingen ontstonden op kleine schaal. In 1901 realiseerde de gemeente Schoorl, in samenwerking met de gemeente Bergen, een weg tussen de Aagtdorper en de Bergense Oudburger polder. In 1925 werd de Slotlaan aangelegd, een woonstraat in het gebied ten zuiden van de Laanweg tussen Gortersweg en toenmalig tramstation.

De ruimtelijke ontwikkeling van Schoorl tussen 1850 en 1940 werd in hoofdzaak werd bepaald door de aanwezige structuur van het wegennet. Ook na 1945 ontwikkelde de gemeente weinig nieuwe tracés. Wel ontstonden nieuwe stratenplannen in samenhang met de opzet van de nieuwbouwwijken.
(Zie afbeelding 10.)

4.2 Wateren

De weinige waterwegen binnen de gemeente Schoorl hebben van oudsher een belangrijke rol gespeeld voor de afwatering en de scheepvaart. De Hargervaart en de Hondsbossche Vaart zijn hierbij in relatie tot het Noordhollands Kanaal van primaire betekenis.
De scheepvaart betrof tussen 1850 en 1940 veelal het zandvervoer vanuit Schoorl. In de decennia na 1945 zou de recreatievaart een steeds belangrijker plaats gaan innemen. Het Noordhollands Kanaal (1825), de oostelijke begrenzing van de gemeente Schoorl, volgt de bedding van de reeds lang verdwenen getijdegeul de Rekere en loopt min of meer parallel met de strandwal. De Hondsbossche Vaart, die ten dele de noordelijke begrenzing van de gemeente vormt, ligt onder de Oude Schoorlse Zeedijk en volgt daarmee een noord-westelijke hoofdrichting.

De vaart loopt hierdoor eveneens min of meer parallel aan de hoofdrichting van de strandwal. De beide overige waterwegen, de Hargervaart en het bescheiden Catrijpermoor, liggen haaks op deze richting. Getuige de kaart van Kuyper liepen er evenwijdig aan het Catrijper Moor een tweetal andere waterwegen. Deze zijn thans verdwenen. In het zuidoosten van de Aagtdorper polder, op de grens met de gemeente Bergen liep al vóór 1850 de Banscheidingsloot. Deze thans nog bestaande sloot loopt eveneens haaks op de strandwal. Omstreeks 1900 ontstond ten noorden van Camperduin, achter de Hondsbossche Zeewering, een klein plassengebied. Dit was het gevolg van grondwinning om de Hondsbossche Zeewering te verhogen. De plassen vormen thans het natuurmonument en vogelreservaat 'De Putten'.

4.3 Dijken en kaden

Tussen circa 1050 en circa 1150 werden de eerste bedijkingen in het gebied van de huidige gemeente Schoorl opgeworpen. Deze dijken waren gericht op het beschermen van de strandwal en volgden merendeels de buitenste lijn van deze zandrug. Tussen circa 1150 en circa 1500 werden de lagere delen van de strandvlakten middels dijkaanleg tegen wateroverlast beveiligd. Hierdoor ontstond het poldergebied.
Restanten van de oudste bedijkingen Aagtdorp te vinden in de Omloop en de kade langs de Banscheidingssloot. De overige dijken werden afgegraven en zijn nog vaak in het verkavelingspatroon en de benaming van een weg herkenbaar. Een voorbeeld hiervan is de Nesse- en Houtendijk, gelegen tussen Hondsbossche Zeewering en Slaperdijk.

Van de jongere bedijkingen zijn er nu nog de markante voorbeelden van Schoorlse Zeedijk (13de eeuw), Hondsbossche Zeewering (in aanleg 15de eeuw) en Slaperdijk (16de eeuw). De primair waterkerende Hondsbossche Zeewering werd rond 1800 vernieuwd en rond 1870 verbeterd. Tussen 1977 en 1981 werd de dijk op deltahoogte gebracht.

Een voorbeeld van een jongere dijk die thans nog in het verkavelingspatroon en de benaming van de weg is terug te vinden vormt de ongeveer evenwijdig met het Noordhollands Kanaal lopende Evendijk in de Aagtdorper polder.
Langs het Noordhollands Kanaal loopt aan Schoorlse zijde de huidige Rijksweg. Deze weg loopt over een hoge strook grond evenwijdig aan het Noordhollands Kanaal. De grond werd hier opgeworpen na te zijn vrijgekomen bij het graven van het Noordhollands Kanaal in de jaren 1820-1825.

4.4 Spoorwegen

In 1913 werd de enkelsporige stoomtramlijn Alkmaar-Koedijk-Schoorl-Warmenhuizen-Schagen geopend. In 1934 werd het baanvak tussen Warmenhuizen en Schagen weer opgeheven, de verbinding tussen Warmenhuizen en Alkmaar, waarvan het baanvak tussen Koedijk en Warmenhuizen vanaf 1938 eigendom van de Nederlandse Spoorwegen was, bleef tot 1968 bestaan. Reizigerstrams reden tot 1948, daarna alleen nog goederentrams.
Aan het verdwenen tramstation, gebouwd in dezelfde stijl als de tramstations te Warmenhuizen en Schagen (De Loet), herinnert nog de naam Stationsweg. Aan de oostzijde van het voormalige emplacement, dat in vorm nog goed herkenbaar is, staat nog het woonhuis 'Spoorzicht'.

Het tracé van de spoorlijn kan nog ten dele in de polderverkaveling worden teruggevonden. Ten noorden van de Damweg is de bocht van de lijn richting Schoorldam in de na 1945 gerealiseerde structuur herkenbaar gebleven. Ten noorden van Schoorldam lag nog tot in het begin van de jaren 1980 een spoordijk, de voormalige aanloop tot de in de jaren 1970 gesloopte draaibrug over het Noordhollands Kanaal.
Het station stond aan de oostelijke rand van de Schoorlse strandwal. Tussen 1913 en 1940 ontwikkelde een belangrijk deel van het dorp Schoorl zich op deze strandwal tussen de dorpskern en het tramstation (zie 5.2).
Naast de tramlijn waren er te Schoorl nog het werkspoor op de Hondsbossche Zeewering (ca. 1875-ca. 1959), alsmede twee zogenaamde zandsporen (smalspoorlijnen) tussen de zandmennerijen in de duinen en de waterverbindingen. Het werkspoor diende het onderhoud van de zeewering, de zandsporen tot vervoer van zand uit de duinen. De zandsporen liepen tussen de zandmennerij aan de Oorsprongweg en het Noordhollands Kanaal bij Schoorldam, alsmede tussen de zandafgraving bij Hargen en de Hargervaart. Vanaf Hargen liep nog in 1946 een werkspoor in de richting van strandpaal 30. De tracés van de voormalige lorrie-achtige verbindingen zijn soms in de vorm van wegen of fietspaden bewaard gebleven.

4.5 Militaire infrastructuur

De Genie onderhield tussen 1892 en 1894 een smalspoorlijn in de duinen. De lijn diende tot manschap- en materiaalvervoer ten behoeve van een tijdelijk oefenterrein ter hoogte van strandpaal 30. Hier deed men schietproeven om de inwerking van projectielen op speciaal voor dit doel gebouwde forten te bestuderen. Van het tracé, dat liep tussen boerderij 'De Franschman' te Bergen en het oefenterrein, zijn geen sporen bewaard gebleven.

Tijdens de Duitse bezetting maakte de gemeente Schoorl deel uit van de zogenaamde 'Atlantikwall'. Naast de bouw van bunkers langs de kust werd evenwijdig met de binnenduinrand een tankval in het polderland gegraven.

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Schoorl bevat anno 1989 een achttal kernen, te onderscheiden in twee dorpen en zes buurtschappen. In het onderstaande citaat, waarin men de dorpen en buurtschappen overigens niet onderscheidt, wordt op treffende wijze een algemene karakterisering van het bebouwde gebied gegeven: 'Als kralen aan een snoer liggen achtereenvolgens (de oude kernen van) Aagtdorp, Schoorl, Bregtdorp, Catrijp, Groet, Hargen en Camperduin aan de over de strandwal lopende wegen. Bij Groet en met name bij Schoorl zijn inmiddels op grote schaal uitbreidingen in de richting van de strandvlakte gerealiseerd. De bebouwing van de dorpen op de strandwal is, met name in Schoorl, Aagtdorp en Bregtdorp niet aaneengesloten. Binnen de dorpen zijn als het ware stukken het [natuurlijke] landschap aanwezig. Deze ruimten binnen de dorpen liggen tegen de duinrand en variëren van klein (Bregtdorp) tot tamelijk groot (De Nollen in Schoorl)'.[1] De achtste kern wordt gevormd door het buurtschap Schoorldam, gelegen ten oosten van het dorp Schoorl, nabij het Noordhollands Kanaal.
Buiten de kernen ligt verspreide bebouwing in de jonge duinen en in het poldergebied.
In 1866 (Kuyper) waren de twee dorpen en zes buurtschappen nog duidelijk van elkaar te onderscheiden. Na 1900 zou het onderscheid door het naar elkaar toe groeien van de kernen steeds minder duidelijk worden.
Tussen 1850 en 1900 beperkte de ontwikkeling zich tot vervanging en stichting van agrarische bebouwing. Tussen 1900 en 1940 trad verdichting en uitgroei met voornamelijk woonbebouwing op. Na 1945 zou deze verdichting doorgaan, terwijl de uitgroei vooral wijksgewijs zou geschieden. Thans wordt een groot deel van de Schoorlse bebouwing bepaald door objecten die na 1945 tot stand kwamen.
(Zie afbeeldingen 6, 8.)

5.1.1 Bevolkingsontwikkeling

Tot ongeveer 1900 was de gemeente Schoorl voornamelijk agrarisch met een autochtone bevolkingssamenstelling. De levensomstandigheden waren sober. Tussen 1900 en 1940 kwam in deze situatie verandering door de vestiging van immigranten. Rentenierende agrariërs, kunstenaars en forensen gingen zich in deze rustige en met veel natuurschoon begiftigde gemeente vestigen. Een sleutelfunctie bij deze, voor een groot deel op de mobiliteit gebaseerde ontwikkeling, vervulde de sinds 1913 in gebruik genomen tramlijn.
De vestiging van immigranten betekende voor het relatief arme Schoorl een stijging van de welvaart. Het na 1900 opkomende vreemdelingenverkeer zou voor de toename van deze welvaart echter van primair belang worden.
(Zie tabellen 1, 2.)

5.2 Het dorp Schoorl

In 868 wordt Schoorl voor het eerst als nederzettingsnaam vermeld. In de vroege 15de eeuw maakte het dorp Schoorl met de buurtschappen Aagtdorp, Stroet, Buitenduin, Brechtdorp, Katrijp, Hargen en Kamp deel

[1] De strandwal van Schoorl en Groet, Landschapsonderzoek Noord-Holland, E13-011.

uit van de Heerlijkheid Schoorl, een rechtsgebied dat in 1834 met het dorp Groet werd uitgebreid en dat vanaf 1848 de gemeente Schoorl heet. *(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 12, 13.)*

De ontwikkelingen na 1900 veroorzaakten in het dorp Schoorl een wijziging in het agrarische karakter.
Ten noorden van de Hervormde kerk, langs de Heereweg, ging de centrumfunctie zich met de bouw van een nieuw raadhuis en een relatief groot café-restaurant versterken. Aan weerszijden van de Heereweg trad verdichting van de bebouwing op, na ongeveer 1920 ook met winkelpanden. Verdichting en uitbreiding met voornamelijk woonhuizen trad op langs de Heereweg (thans Duinweg) in de richting van Aagtdorp en in noordelijke richting naar Bregtdorp.
Ten oosten van de Heereweg, ontwikkelde de bebouwing zich in de richting van het tramstation. Dit gebeurde ten zuiden van de in west-oostelijke richting lopende Laanweg, de verbindingsweg tussen de dorpskern en het tramstation. De geconcentreerde bebouwing sloot niet direct aan op de dorpskern maar begon na enige fragmentarische bebouwing pas op enige honderden meters oostwaarts, om precies te zijn vanaf de Gortersweg. De ontwikkeling, die bestond uit verdichting en uitgroei, vond hoofdzakelijk plaats langs bestaande wegen op dit relatief diep in het oostelijk polderland stekende – deels door middeleeuwse zandverstuivingen geprononceerde – gedeelte van de strandwal.
Naast Heereweg en Laanweg speelde de Voorweg een structuurbepalende rol bij de ontwikkeling van het dorp Schoorl. Langs deze meest landinwaarts gelegen, evenwijdig aan de binnenduinrand lopende, verbindingsweg trad verdichting van de bebouwing op. In het driehoekige gebied tussen Heereweg, Laanweg en Voorweg, waarvan de genese eveneens op middeleeuwse zandverstuivingen teruggaat (in 1916 wordt het gebied nog Buitenduin genoemd) werd incidenteel gebouwd. Dit gebeurde langs bestaande wegen ten noorden van de rond 1830 gestichte Algemene Begraafplaats en ten zuiden hiervan langs de Molenweg. Het grootste deel van dit centrale gebied bleef echter onbebouwd.
Na 1945 traden forse wijksgewijze uitbreidingen op tussen de oude kern en Gortersweg; ten oosten van de Stationsweg (Evendijk) en ten noordoosten van de Voorweg ('t Geestje; Bovenweg). Daarnaast deed zich verdichting en vervanging van bestaande bebouwing voor.

De huidige structuur van het dorp Schoorl wordt bepaald door het driehoekig patroon van Heereweg, Laanweg en Voorweg en het hier aan de oostzijde op aansluitende tracé van de Damweg. De bebouwing concentreert zich langs de randen van de merendeels onbebouwde driehoek, en in het noord-westelijk gedeelte (Bregtdorp). De dorpskern, met de Hervormde kerk (1783) en voormalig raadhuis, ligt aan de zuidwestelijke punt van de driehoek tegen de binnenduinrand. De kern bestaat uit tweezijdige lintbebouwing langs de oude doorgaande noord-zuidverbinding, die ten zuiden van de kern Duinweg heet en ten noorden hiervan de oorspronkelijke naam Heereweg draagt.
Verreweg het grootste deel van de bebouwing heeft een woonbestemming. Winkel-, hotel-, en overige horecafuncties worden hoofdzakelijk aangetroffen langs de Heereweg en in mindere mate aan de Duinweg en de Laanweg. Het dorp Schoorl kent veel kampeerplaatsen die overwegend na 1945 werden aangelegd. De terreinen liggen in de binnenduinrand, in het groene gebied ten noorden van de Algemene Begraafplaats en aan de zuidrand van het dorp.

Kenmerkend voor het ruimtelijk karakter van het dorp Schoorl – en dit geldt afgezien van Camperduin en Schoorldam eigenlijk voor alle kernen – is het vele openbare en particuliere groen. Het groen manifesteert zich in de met loofhout begroeide binnenduinrand, in de onbebouwde en deels beboste gronden binnen de bebouwde kom en in de vaak bosachtige woongebieden uit de MIP-periode. De meeste straten hebben geen trottoirs. De erfafscheidingen grenzen, al dan niet met een grasberm ertussen, vrij direct aan de rijweg.

5.3 Het dorp Groet

De langs de binnenduinrand gelegen middeleeuwse geestnederzetting Groet, ging in 1834 deel uitmaken van de Heerlijkheid Schoorl. Tussen 1812 en 1834 had het dorp een onafhankelijke Heerlijkheid gevormd. Hieraan kwam een einde toen de eigenaar van de Heerlijkheid Schoorl, de familie Van Foreest, Groet er in 1834 bij kocht. In 1848 kwam aan de Heerlijkheid Schoorl een eind bij de eerder genoemde officiële totstandkoming van de gemeente Schoorl.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 12, 13.)

Door de, in vergelijking met het dorp Schoorl, bescheidener vestiging van renteniers, kunstenaars en forensen, bleef het agrarische karakter van Groet tussen 1900 en 1940 vrij sterk behouden. De ontwikkelingen veroorzaakten een verdichting tussen de agrarische bebouwing langs bestaande wegen op de strandwal. Een zeer bescheiden winkel- en horeca-apparaat ontstond na 1900 langs de Heereweg. In 1920 werd hier een hulppostkantoor geopend.

Na 1945 ontstond een forse wijksgewijze uitbreiding direct ten noorden van het dorp, op de overgang van strandwal naar strandvlakte.

De ovaalvormige structuur van de tegen de binnenduinrand gelegen geestnederzetting, waarvan de doorgaande Heereweg vanouds de noordoostelijke begrenzing vormt, is goed herkenbaar gebleven. De blokvorm van de na-oorlogse uitbreiding heeft de relatie met de strandvlakte minder herkenbaar gemaakt. De oude kern, met Hervormde kerk en voormalig raadhuis bevindt zich in een komvormige, intieme structuur nabij de binnenduinrand. Het huidige karakter van Groet wordt nog in aanzienlijke mate bepaald door agrarische bebouwing.

5.4 Het buurtschap Aagtdorp

Het agrarische buurtschap Aagtdorp ligt ten zuiden van het dorp Schoorl op de grens met de gemeente Bergen. In dit van oudsher tot het Schoorlse rechtsgebied behorende buurtschap stond het in de 19de eeuw tot verval gekomen Huis Poelenburg. Het was in de 17de of 18de eeuw gebouwd op fundamenten van een middeleeuwse burcht. In 1893 werd Poelenburg gesloopt.
De ontwikkelingen tussen 1900 en 1940 zorgden voor vervanging en verdichting van bebouwing langs de doorgaande Duinweg en van enkele hier haaks op staande, tot aan het polderland lopende wegen. De ontwikkeling langs de Duinweg vond vooral aan de oostzijde plaats. Ook werd in deze periode gebouwd langs de oostzijde van de Postweg, een in de binnenduinrand lopende parallelverbinding ten westen van de Duinweg.
Het agrarische karakter bleef door de aanwezigheid van boerderijen weilanden en tuinbouwgronden goed bewaard. Dit geldt tot op heden.

Te Aagtdorp werd na 1945 geen wijksgewijze nieuwbouw gepleegd. Wel trad verdichting tussen de bestaande bebouwing op.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 13.)

De huidige structuur van Aagtdorp wordt gevormd door een min of meer rechthoekig patroon van wegen, evenwijdig met en haaks op de structuurbepalende Duinweg, die een zuidoost-noordwestelijke hoofdrichting heeft.
Opmerkelijke landschappelijke elementen worden beleefd vanaf de kronkelende Duinweg. Gedacht kan worden aan de hoge, lommerrijke hellingen van de binnenduinrand, aan het hiervoor gelegen ovaalvormige weidegebied tussen Duin- en Postweg en aan het onbebouwd gebleven deel van de strandwal in de binnenbocht ten zuiden van het dorp Schoorl, waardoor men vanaf de binnenduinvoet tot ver in het polderland kan kijken.

5.5 Het buurtschap Bregtdorp

In 5.2 werd Bregtdorp al genoemd in het noordwestelijke deel van het driehoekig wegenstelsel dat wordt gevormd door Heereweg, Voorweg en Laanweg. Het op de noordzijde van Schoorl aansluitende buurtschap wordt grofweg begrensd door Huismanweg (zuidoost), Oorsprongweg (west), Schoutsakker (noordwest) en Voorweg (noordoost).
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 12, 13.)

Tussen 1850 en 1900 betroffen de ontwikkelingen vervanging of stichting van agrarische bebouwing. Tussen 1900 en 1940 breidde de woonbebouwing in dit buurtschap zich sterk uit. Het gebeurde steeds langs bestaande wegen op de strandwal. Langs de Voorweg was sprake van verdichting, langs Heereweg en Huismansweg deden de ontwikkelingen zich voor in dan toe nauwelijks bebouwd gebied. Door de niet sterk aaneengesloten bebouwingslinten bleef de relatie met het centrale en flankerende agrarische gebied goed behouden.

Na 1945 werden de centrale teeltgronden deels bebouwd (Schoutsakker) terwijl op de overgang van strandwal naar strandvlakte een kleine woonwijk ontstond (Bovenweg). De relatie met het open polderland van de strandvlakte werd hierdoor plaatselijk verstoord.
De huidige structuur van Bregtdorp wordt bepaald door de taps naar elkaar toe lopende Heereweg en Duinweg. Deze in de hoofdrichting van de strandwal lopende wegen worden door een tweetal dwarswegen met elkaar verbonden zodat een trapeziumvormige structuur ontstaat, waarlangs het merendeel van de bebouwing zich heeft ontwikkeld. Het centrum van de trapezium is nog steeds groen.

5.6 Het buurtschap Catrijp

Catrijp sluit aan op de noordzijde van Bregtdorp en op de zuidzijde van Groet.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 13, 14.)

Net als in de overige kernen van Schoorl betroffen de bouwkundige ontwikkelingen tot 1900 vooral de agrarische bebouwing. Na 1900 zou zich de bebouwing langs bestaande wegen op de strandwal gaan verdichten. Met name nabij de kerk deed zich dit verschijnsel voor. Het agrarische karakter werd niet sterk gewijzigd. Wel verdween de fijnmazige verkaveling aan de oostzijde van Catrijp (zie 3).

Na 1945 werd ter plekke van de verdwenen verkaveling een woonwijk gebouwd, waarmee het tweezijdig lintvormige karakter van dit deel van Catrijp verdween. Het agrarisch karakter overheerst echter tot op heden. De structuur van het huidige Catrijp wordt bepaald door in noord-westelijke richting, taps naar elkaar toe lopende wegen, waarvan De Heereweg en een deel van de Voorweg de belangrijkste zijn. De bebouwing concentreert zich één- dan wel tweezijdig langs de in de genoemde windrichting lopende wegen en langs een drietal haaks hierop staande verbindingen. De na 1945 gerealiseerde woonwijk vormt een rechthoekige uitstulping in de richting van de strandvlakte.

5.7 Het buurtschap Hargen

Hargen ligt tussen Groet en de Slaperdijk en is evenals Groet in oorsprong een geestnederzetting langs de binnenduinrand. Het buurtschap is tot na 1945 nauw betrokken geweest bij de zandwinning uit de jonge duinen en het vervoer hiervan vanaf de Hargervaart.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 14.)

Veel van de huidige agrarische of voormalige agrarische bebouwing dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. De woonbebouwing stamt merendeels van na 1900 en ontstond tussen de boerderijen en landarbeiderswoningen, langs de Slaperdijk en aan weerszijden van de haaks op de Heereweg lopende Hargerzeeweg.

Na 1945 traden er te Hargen geen ingrijpende veranderingen op.

De structuur van de huidige kern wordt bepaald door de Heereweg die hier een scherpe bocht noordwaarts maakt om vervolgens met een aantal minstens even scherpe bochten richting Camperduin te gaan. Door een tweetal haaks op de Heereweg staande wegen is de hoofdvorm van het wegenpatroon te Hargen min of meer rechthoekig.

Het ruimtelijk beeld wordt te Hargen bepaald door de overgang van de beslotenheid die de binnenduinrand biedt, naar een open polderland, dat door de strakke vorm van Slaperdijk en Hondsbossche Zeewering wordt beheerst.

5.8 Het buurtschap Camperduin

Camperduin vormt de meest westelijke kern van de Schoorlse keten. De kern werd tot na 1945 Camp genoemd. Er is hier sprake van een in oorsprong relatief brede geestnederzetting aan de voet van de jonge duinen tussen Slaperdijk en Hondsbossche Zeewering.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 14.)

In 1850 bevond zich enige bebouwing aan weerszijden van de Heereweg. Tot 1900 lag hier de nadruk op de bouw van boerderijen en landarbeiderswoningen. Tussen 1900 en 1940 verdichtte de bebouwing zich met enige woonhuizen. Uitgroei vond plaats langs bestaande, haaks op de Heereweg lopende wegen. Na 1945 ging dit proces verder.

De huidige structuur van Camperduin wordt nog bepaald door de oorspronkelijke geest (afb. 9). Dit wordt zichtbaar in de oost-westelijke richting van de parallel lopende Heereweg en Kleiweg die in oorsprong respectievelijk een weg centraal over de geest en een begrenzing hiervan aan de polderzijde vormen. Het oorspronkelijke fijnmazige

verkavelingspatroon, haaks op deze beide wegen, is nog in de vorm van enige percelen herkenbaar.

In het ruimtelijk karakter van Camperduin is de agrarische functie nog in de silhouetwerking van de stolpboerderijen langs de Heereweg te herkennen. De relatie van de boerderijen met het lagere polderland is echter door de na-oorlogse bebouwing van de dwarswegen verstoord.

5.9 Het buurtschap Schoorldam

Schoorldam is de enige Schoorlse buurtschap die niet is ontstaan in relatie tot de strandwal, maar tot een waterweg. Het betreft hier de middeleeuwse getijdestroom de Rekere, respectievelijk vergraven tot Hondsbosschevaart (17de eeuw)en Noordhollands Kanaal (1820-1825).
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 12.)

In 1866 (Kuyper) kende Schoorldam nauwelijks bebouwing. Dat toen reeds sprake was van een functie aan het begin van de oostelijke toegangsweg naar Schoorl blijkt uit de aangegeven tolheffing. De bij Kuyper aangegeven bebouwing is vermoedelijk van agrarisch karakter. Niet bekend is of hier bebouwing in verband met de bescheiden havenfunctie was. Tot 1900 zou de agrarische bebouwing toenemen. Tot 1940 ontstond voornamelijk woonbebouwing langs het Noordhollands Kanaal (Rijksweg) en langs de noordzijde van de Damweg, de toegangsweg naar Schoorl. Langs de Rijksweg kwam ook enige bedrijfsbebouwing. De in 1913 geopende tramlijn heeft met de evenwijdig aan de Damweg lopende spoordijk wellicht invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van de bebouwing die tussen spoordijk en Damweg weg eenzijdig lintvormig tot stand kwam.

Na 1945 werd binnen de bestaande structuur bebouwing vervangen en trad verdichting op. Rond 1970 verving de bestaande ophaalbrug de in 1913 geopende draaibrug die voor rail- en wegverkeer geschikt was omdat de rails in het brugdek lagen. De draaibrug verving indertijd een vlotbrug, waarvan de functie door Kuyper wordt aangegeven.
De structuur van de huidige nederzetting Schoorldam kan worden omschreven als twee haaks op elkaar staande lijnen (Rijksweg, Damweg) die elkaar in een rechte hoek nabij de verkeersbrug ontmoeten.

5.10 Het buitengebied

Verspreide bebouwing wordt aangetroffen in het gebied van de jonge duinen en in het polderland. In het zuidoostelijk deel van het duingebied staan drie dienstwoningen van Staatsbosbeheer op betrekkelijk korte afstand van elkaar. In het poldergebied ligt de spaarzame, merendeels agrarische bebouwing, over het algemeen langs de wegen die de noord-oostelijke gemeentegrens vormen.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 12, 13, 14.)

6. Bebouwingskarakteristiek

Tussen 1850 en 1900 werd in hoofdzaak gebouwd door de oorspronkelijk bevolking. De voornamelijk agrarische bebouwing uit deze periode kenmerkt zich door stolpboerderijen en door de combinatie van landarbeiderswoning met kleine stal, ook wel keuterboerderij genoemd. De landarbeiderswoning, steeds bescheiden van afmeting en bestaande uit één bouwlaag onder zadeldak, werd in enkele en dubbele vorm ook zonder stal gebouwd. Voorbeelden van deze streekeigen (stolp) en ambachtelijk-traditionele bouwvormen worden nog in alle Schoorlse kernen aangetroffen. Het dorp Schoorl, dat door de veranderingen na 1900 het sterkst van karakter wijzigde, telt het minste aantal van deze voorbeelden.

Tussen 1900 en 1940 werd de stolp nauwelijks meer als boerderijtype gebouwd. De enkele voorbeelden van boerderijbouw uit deze periode tonen een samengesteld karakter waarbij de stal domineert.
Een opvallend agrarisch object vormt een grote, gaaf bewaarde bollenschuur (1937) tegenover het na-oorlogse hotel Klein Zwitserland aan de Duinweg.

De vestiging van rentenierende agrariërs leidde te Schoorl nauwelijks tot het, bijvoorbeeld in Alkmaar en Bergen voorkomende, type van de zogenaamde rentenierswoning.

De bebouwing die ontstond ten gevolge van de maatschappelijke veranderingen na 1900 bestaat merendeels uit kleinere tot middelgrote woonhuizen. Incidenteel treft men villa's.
Deze bebouwing is hoofdzakelijk te vinden in het dorp Schoorl, in Aagtdorp en in Hargen. Een deel van de kleinere tot middelgrote woonhuizen draagt een landelijk karakter, veroorzaakt door de toepassing van zware rieten kappen boven de parterre. Een karakteristieke groep binnen deze landelijke woonhuizen vormt het relatief kleine woonhuis op vierkant grondplan onder hoog tentdak en met centrale schoorsteen. Het hoge tentdak kan ook met pannen zijn belegd. Bij deze groep, maar ook bij de andere woonhuizen is in één of meerdere hoeken soms een vierkante ruimte uitgespaard die dienst doet als portiek of klein terras. Deze buitenruimten zijn dan steeds door de veelal met overstek gebouwde kap overdekt. Een deel van de woonhuizen draagt in metselwerk en vensters kenmerken van de Amsterdamse School. Een incidenteel pand draagt deze kenmerken ook in een min of meer plastische hoofdvorm.

Een klein aantal woonhuizen onderscheidt zich door toepassing van de Nieuw Zakelijke architectuur. Een opmerkelijk exemplaar is de in de in 1933, naar ontwerp van de Amsterdamse architecten B. Merkelbach en Ch.J.F. Karsten gebouwde, kleine witte villa aan de Nieuweweg 2 te Groet. Het pand is opvallend gesitueerd nabij de overgang van de hogere gronden in het polderland.

Een ander noemenswaardig object is de witte villa aan de Hargerzeeweg 9 te Hargen, die omstreeks 1935 naar ontwerp van de architect Hans Elte werd gebouwd.

Het merendeel van de woonhuizen bestaat echter uit enkele of dubbele panden van één bouwlaag onder hoog zadeldak, waarin een enkele of dubbele kapverdieping. Deze, vooral tussen 1930 en 1940 gebouwde

objecten, worden wel gerekend tot de zogenaamde Interbellum-Architectuur. In een symmetrische opzet treft men een vijftal dubbele woonhuizen in deze bouwtrant aan de Damweg te Schoorldam. In de vorm van het enkele woonhuis wordt deze bouwtrant door de gehele gemeente aangetroffen, zowel waar sprake was van verdichting tussen bestaande bebouwing, als bij bebouwing langs korte, haaks op de doorgaande wegen staande verbindingen.

Van de atelierwoning, althans wat betreft een duidelijk als zodanig gebouwd en nog herkenbare type, is te Aagtdorp (Gerbrandtslaan 8) en te Catrijp (Heereweg 227) een exemplaar te vinden.

De woningbouwvereniging 'Schoorl' bouwde, verspreid over de kernen van de gemeente, zeven dubbele arbeiderswoningen in twee series: vijf exemplaren op bijna vierkant grondplan onder gebroken tentdak (1919) en twee exemplaren onder doorlopend zadeldak (1921).

Het vreemdelingenverkeer leidde in Schoorl voornamelijk tot de bouw van pensions. Enige kort na 1900 gebouwde (voormalige) pensions dragen het karakter van middelgrote villa's, de overige pensions onderscheiden zich nauwelijks van de woonbebouwing. Een opvallend object binnen deze ontwikkeling vormt het voormalige café-restaurant 'De Rode Leeuw', dat in 1906 naar ontwerp van de Alkmaarse architect E. Kalverboer werd gebouwd. (Het beelbepalende pand met hoektoren verkeert thans in sterk vervallen toestand).

Ook werden er zogenaamde zomerhuizen gebouwd. Deze merendeels kleine, ook wel in hout uitgevoerde huizen, werden alleen in de zomer door eigenaar of huurder bewoond. Vooralsnog onbekend is de opkomst van het grote aantal kampeerplaatsen in de gemeente. Thans staan op veel van deze terreinen concentraties van houten volkstuinachtige verblijven.

In het buitengebied werd incidenteel gebouwd. Uit de MIP-periode staan hier een aantal stolpboerderijen en een rond 1890 herbouwde windmolen. Aan de dijk langs het Noordhollands Kanaal verrezen na 1850 eveneens enige stolpboerderijen. De bedrijven liggen hier aan de oostzijde van het polderland, in tegenstelling tot de gebruikelijke situering op de hogere gronden aan de westzijde. Staatsbosbeheer bouwde in 1908 twee dienstwoningen in de boswachterij Schoorl: een opzichters- en een voerderswoning. De identieke huizen bestaan uit één bouwlaag met kapverdieping en zijn voorzien van op de neo-Renaissance geïnspireerde decoratie. Een bij de voerderswoning behorende paardenstal is verdwenen. In 1914 en 1917 werd het bestand uitgebreid met een woning voor een bosarbeider. Eén van de beide eenvoudige panden, bestaande uit één bouwlaag onder zadeldak met aankapping bleef in redelijk gave staat behouden. en is tot op heden. Het laatstgenoemde pand is redelijk gaaf bewaard. De beide oudere panden ondergingen werden bij een algemene renovatie een karakterwijziging.

Uit de periode 1940-45 ligt direct ten noorden Camperduin nog een deel van een tankversperring. Veel noordelijker, nabij de Schoorlse Zeedijk staan nog een aantal gemetselde manschappenverblijven en een betonnen bunker.
Haaks op de Hargervaart, ten oosten van de tankversperring ligt nog een met water gevuld restant van een tankval. Een dergelijk restant ligt ook ten noordoosten van Bregtdorp.

Na 1945 werden in de nieuwbouwwijken naast bungalows voornamelijk eengezinswoningen gebouwd. De verdichting tussen bestaande bebouwing geschiedde met woonhuizen. De bestaande bouwhoogte van één bouwlaag met kap werd over het algemeen gehandhaafd.

7. Stedebouwkundige typologie

De gebruikte terminologie is gebaseerd op de publicatie:
Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940), Zeist 1987, p.72.

De stedebouwkundige typologie richt zich op de groei van de gemeente Schoorl tusen 1850 en 1940.
(Zie afbeelding 11.)

Het merendeel van de ontwikkelingen binnen de gemeente Schoorl kan worden getypeerd als lineair. De verdichting en uitbreiding van de kernen was hoofdzakelijk op de van zuid naar noord-west lopende hoofdwegen gericht. Daarnaast vond enige bouwaktiviteit langs dwars- en parallelwegen plaats.

In wezen ook lineair is de ontwikkeling tussen de dorpskern van Schoorl en het voormalige tramstation. De Laanweg vormt hier het structuurbepalend element. Ten oosten van de Laanweg, tussen Gortersweg en voormalig tramstation is de ontwikkeling niet meer primair gericht op de Laanweg. Langs een gebogen en deels bebost patroon van veelal pré-stedelijke wegen staat hier woonbebouwing met een ten dele villa-achtig karakter. Het stratenpatroon, een deel van de verkaveling en het vele groen zou de typering villagebied rechtvaardigen. De relatief veel voorkomende niet villa-achtige bebouwing zorgt echter voor de aanduiding: niet-stedelijk algemeen.

De 'Groene gebieden' zijn de onbebouwd gebleven gedeelten in het dorp Schoorl. Deze geaccidenteerde, deels rond 1900 beboste en deels als weiland gebruikte duinzandgronden, dragen in hoge mate bij tot het landelijke karakter van het dorp Schoorl. Het noordelijke gebied draagt thans de naam Noordelijke Nollen (was in 1916 Buitenduin), het zuidelijk gebied de naam Zuidelijke Nollen. De beboste Zuidelijke Nollen vormen de zuidrand van het als: 'Niet-stedelijk Algemeen' gearceerde gebied en de noord-westelijke begrenzing van de twee meter lager gelegen Aagtdorper polder.

In de Vereenigde Harger en Pettemer polder liggen enige Duitse restanten uit de Tweede Wereldoorlog. Direct ten noorden van Camperduin betreft het een L-vormige rij betonnen objecten bedoeld als tankversperring ('Höckerhindernisse') en in de noordoostelijke hoek van de polder gaat het om enkele gemetselde manschappenverblijven en een betonnen bunker.

Verantwoording inventarisatie

Binnen de grenzen van de gemeente Schoorl zijn uit de periode 1850-1940 geïnventariseerd:

- plattelands- en pré-stedelijke architectuur bij gaafheid, zeldzaamheid en/of bijzondere onderlinge samenhang of relatie met de omgeving. Hierbij kan worden gedacht aan een grote groep stolpboerderijen, enkele keuterboerderijen, diverse landarbeiderswoningen en de meergenoemde bollenschuur aan de Duinweg 21;
- bebouwing met architectonische waarde;
- bebouwing met waarde voor de lokale en/of regionale architectuurgeschiedenis bij gaafheid, zeldzaamheid, of – zoals bij de 'Rode Leeuw' te Schoorl – om de markante positie in het dorpsbeeld;
- van de grote hoeveelheid woonhuizen zonder speciale kwaliteiten, maar die wel een beeld geven van de groei na 1900 – gedacht wordt aan de grote hoeveelheid panden van één bouwlaag met zadel- of mansardekap – enkele representatieve voorbeelden van straatwanden of objecten;
- enkele voorbeelden van de twee typen woningwetbouw;
- dienstwoningen van Staatsbosbeheer;
- militaire objecten, voor zover nog enigszins in een herkenbare structuur.

De geïnventariseerde objecten en complexen zijn alfabetisch op straatnaam gerangschikt per MIP-deelgebied.

Geraadpleegde werken

Beschrijving van de provincie Noord-Holland, behorende bij de Waterstaatskaart, bijgewerkt tot 1 januari 1950.

De bodem van Noord-Holland, stichting voor bodemkartering, Wageningen 1974.

Cock, J.K. de, *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Groningen 1965.

Don, P., *Kunstreisboek Noord-Holland*, Zeist 1987.

Goetsch, R.P., *Schoorl*, een mooi en rustig dorp met een rijk verleden, Alkmaar z.j.

Kok, K., *Stoomtrams rond Alkmaar*, Schoorl 1981.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel Noord-Kennemerland, Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland, 1986. (met ingang van 1989: Dienst Ruimte en Groen).

Landzaat, L.F.M.; Janssen W.S., *Schoorl in architectuur*, Alkmaar 1984.

Pool, Jan, *Het oude Schoorl*, herinneringen van een geboren Schoorlaar, Schoorl 1981.

Provinciale monumenten Noord-Holland, *Concept-register Schoorl*, Haarlem, provinciaal bestuur van Noord-Holland 1988.

Roo, H.C. de, *De bodemgesteldheid van Noord-Kennemerland*, 's-Gravenhage 1953 (proefschrift Wageningen).

Schoorl, H., Het duinlandschap, *Het Nederlandse landschap*, een historisch geografische benadering, Utrecht 1986, pp.77-88.

Tabellen

De volgende gegevens werden ontleend aan de Databank van de Universiteit van Amsterdam, vakgroep sociale geografie, 1988.
De totaalaantallen vanaf 1890 tot en met 1930 en het aantal vrouwen in 1940 zijn door de auteur toegevoegd.

Tabel 1 **Aantal inwoners van de gemeente Schoorl tussen 1850 en 1940 per tien jaar (op 31 december van elk jaar)**

Jaartal	Mannen	Vrouwen	Totaal
1851			1088
1860			1204
1870			1195
1875			1234
1880			1294
1890	680	673	1353
1900	643	604	1247
1910	663	739	1402
1920	837	874	1711
1930	1026	1061	2087
1940	1300	1289	2589

Tabel 2 **Uit de voorgaande gegevens kan de toename van de bevolking in de gemeente Schoorl als volgt worden geschematiseerd.**

Jaartal	Aantal	Toename
1851	1088	
1860	1204	116
1870	1195	-9
1875	1234	39
1880	1294	60
1890	1353	59
1900	1247	-6
1910	1402	155
1920	1711	309
1930	2087	376
1940	2589	502

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland: ingetekend op kaart Provinciaal Planologische Dienst van Noord-Holland 1984, volgens de gemeentelijke indeling per 14-03-1988.
2. Gemeente Schoorl 1858: Topografische kaarten 14,19, verkend in 1858, bijgewerkt volgens gegevens der militaire verkenning van 1876-1877; herzien 1886.
3. Gemeente Schoorl 1866: Kuyper J., *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869.*
4a. Gemeente Schoorl 1916, noordelijk deel: Topografische kaart verkend in 1877, gedeeltelijk herzien tot 1916.
4b. Gemeente Schoorl 1916, zuidelijk deel, gelijke herkomst als 4a.
5a. Gemeente Schoorl 1946, noordelijk deel: Topografische kaart no 19A, verkend in 1939, gedeeltelijk herzien in 1946.
5b. Gemeente Schoorl 1946, zuidelijk deel: Topografische kaart no 14C, verkend in 1946.
6. Gemeente Schoorl 1983: Topografische kaart Noord-Holland 1983, Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland (met ingang van 1989: Dienst Ruimte en Groen).
7. MIP-deelgebieden, bebouwing na 1945 en gemeentegrenzen: ingetekend door auteur op basis afb. 6.
8. Bodem en grondgebruik: ingetekend door auteur op basis afb. 6.
9. De jonge duinen, strandwallen en geesten van Kennemerland: Stichting voor bodemkartering, 1974.
10. Infrastructuur: ingetekend door auteur op basis afb. 6.
11. Stedebouwkundige typologie: Ingetekend door auteur op basis afb. 6.
12. Kom Schoorl 1989: Onderdeel plattegrond in opdracht van gemeentebestuur vervaardigd.
13. Aagtdorp 1989, idem.
14. Groet, Hargen, Camperduin 1989, idem.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

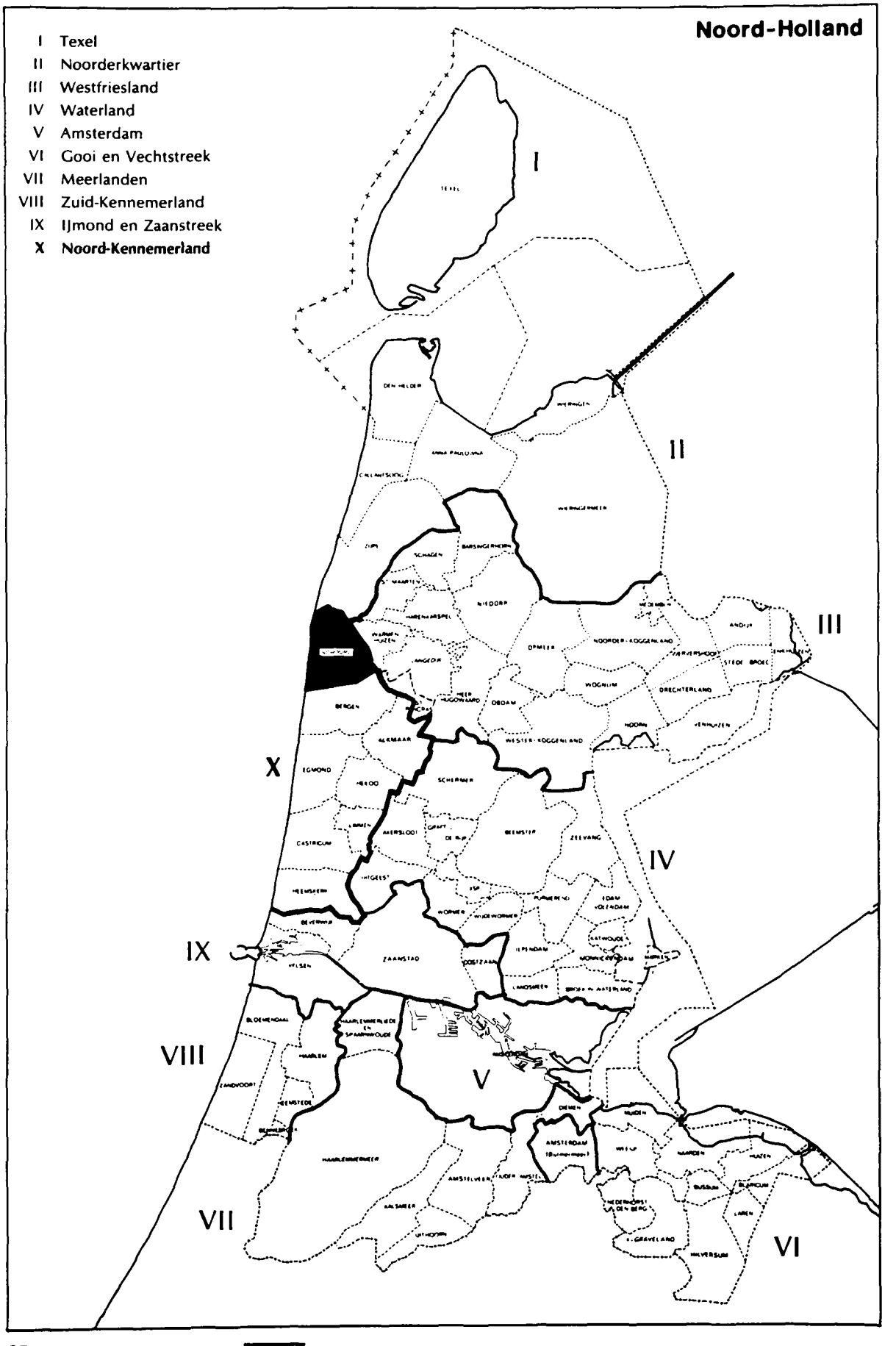

2. Gemeente Schoorl 1858

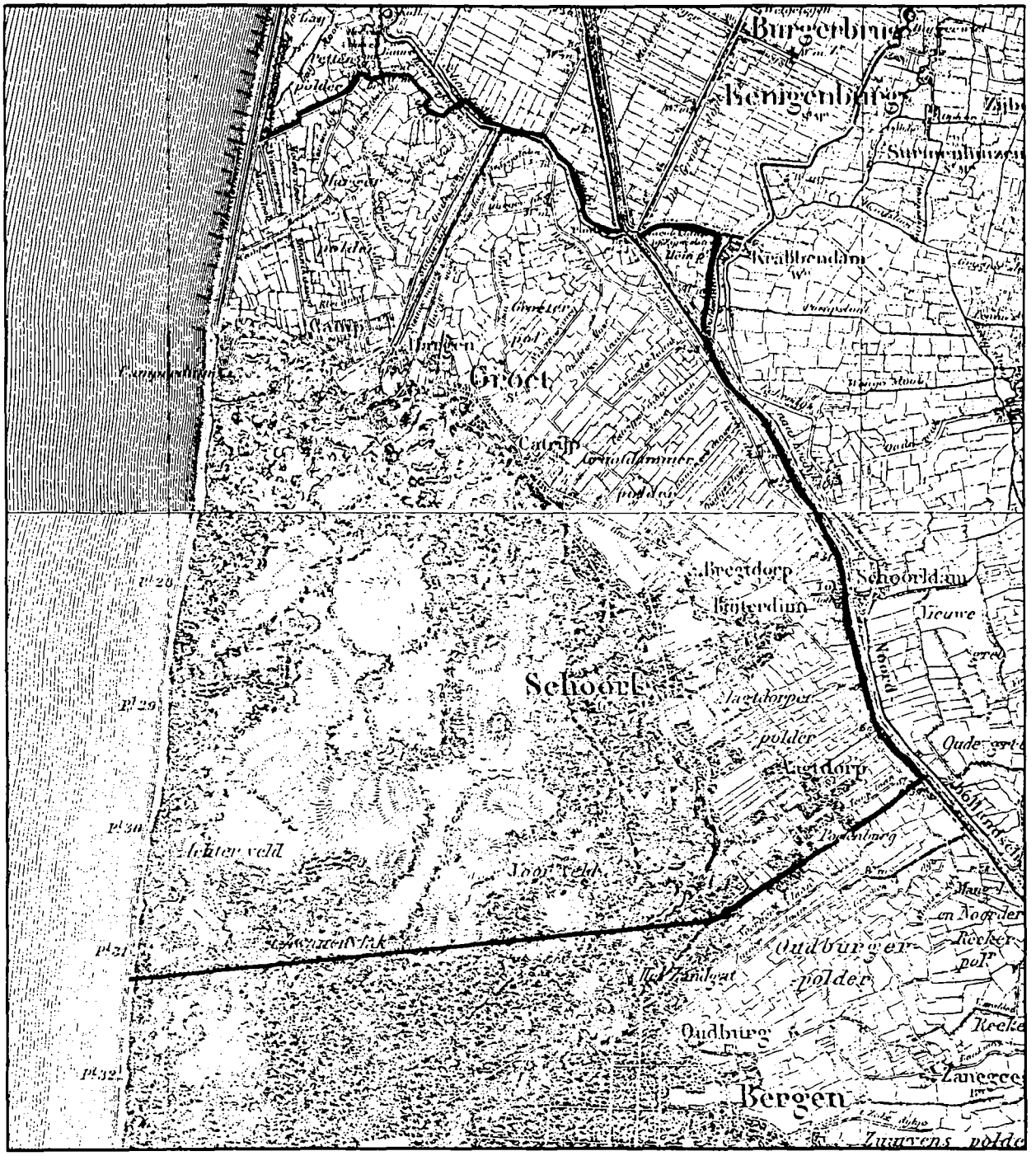

3. Gemeente Schoorl 1866

PROVINCIE NOORD-HOLLAND GEMEENTE SCHOORL.

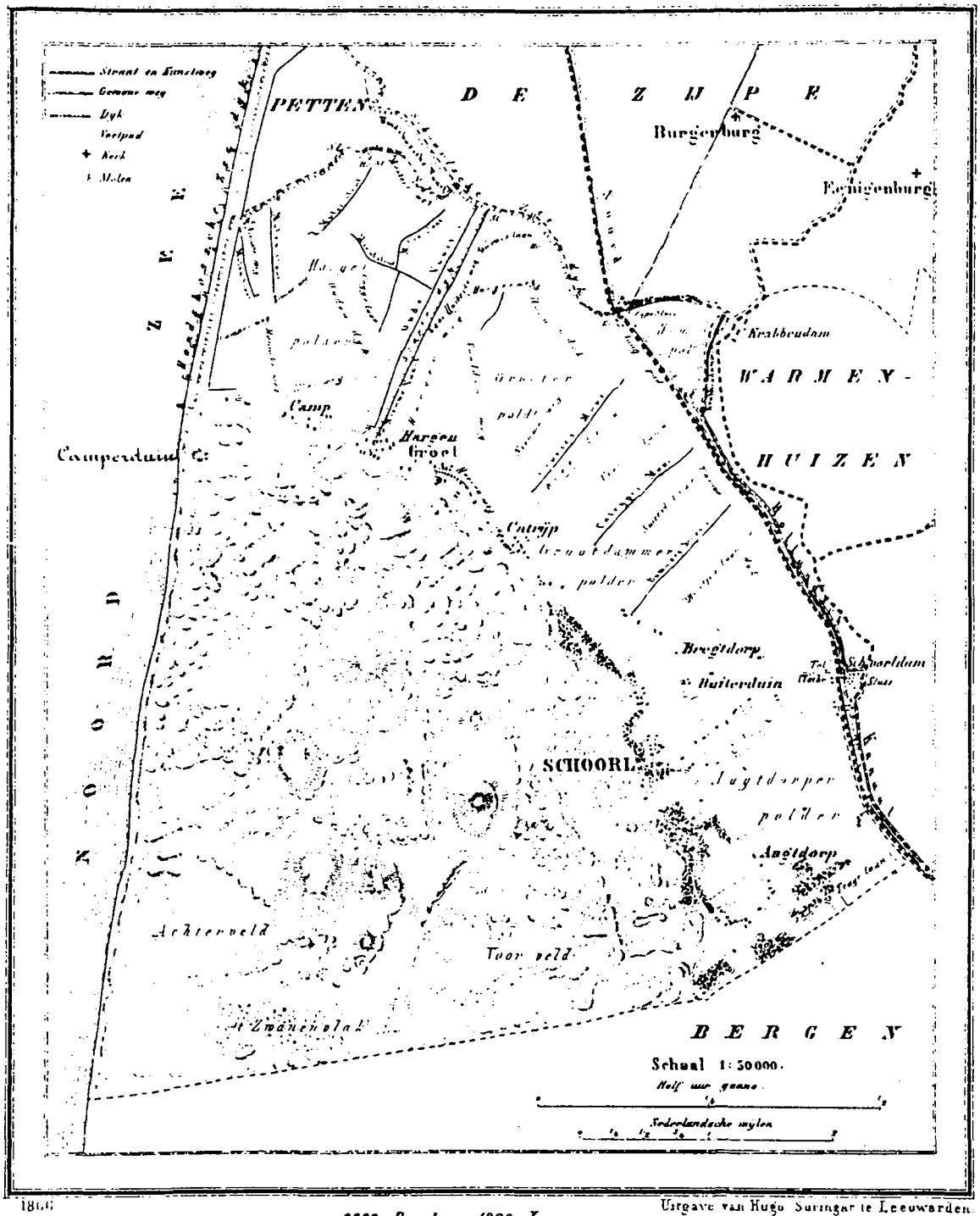

1866

3333 Bunders 1200 Inwooners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

4a. Gemeente Schoorl 1916 (noordelijk deel)

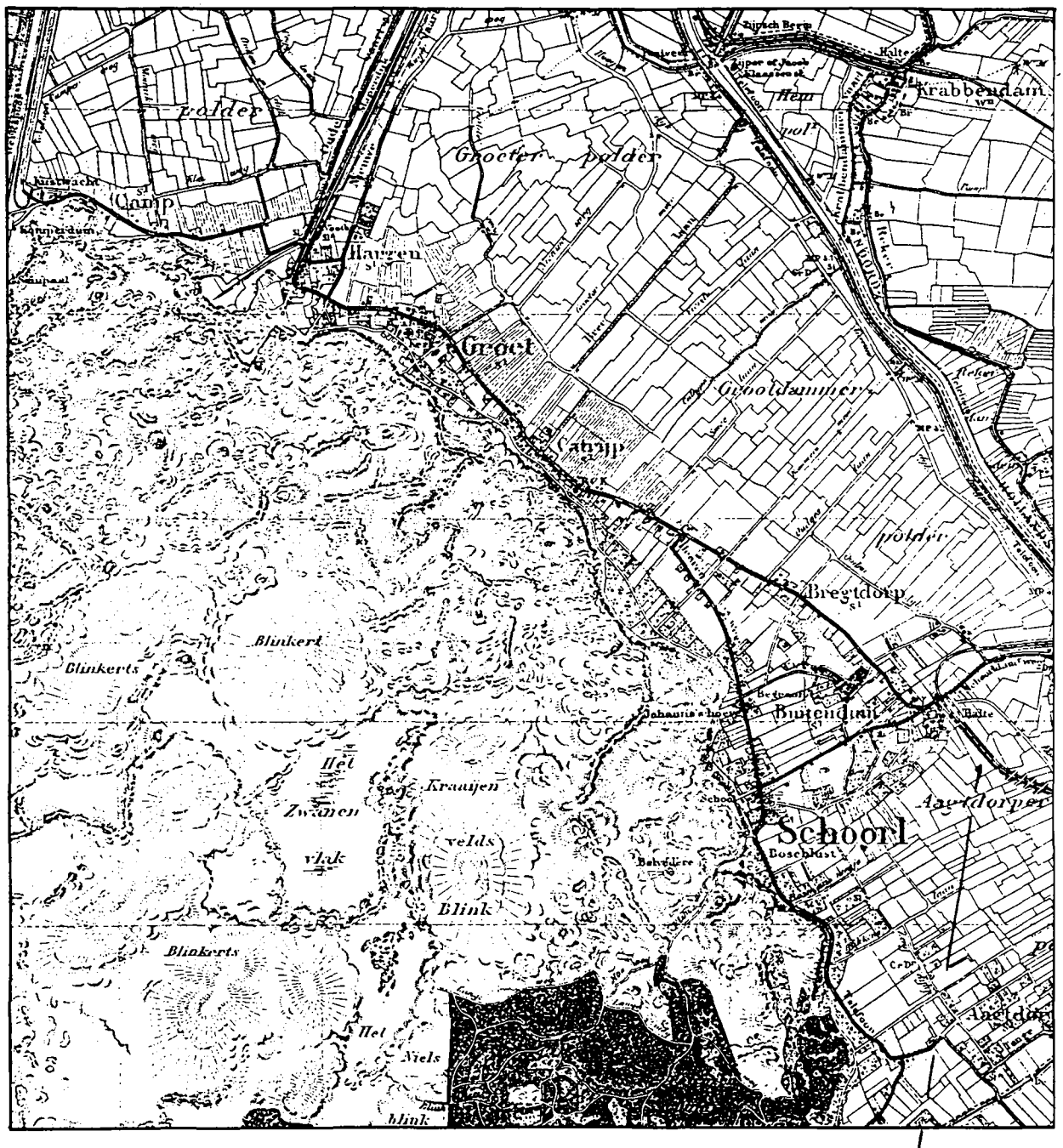

4b. Gemeente Schoorl 1916 (zuidelijk deel)

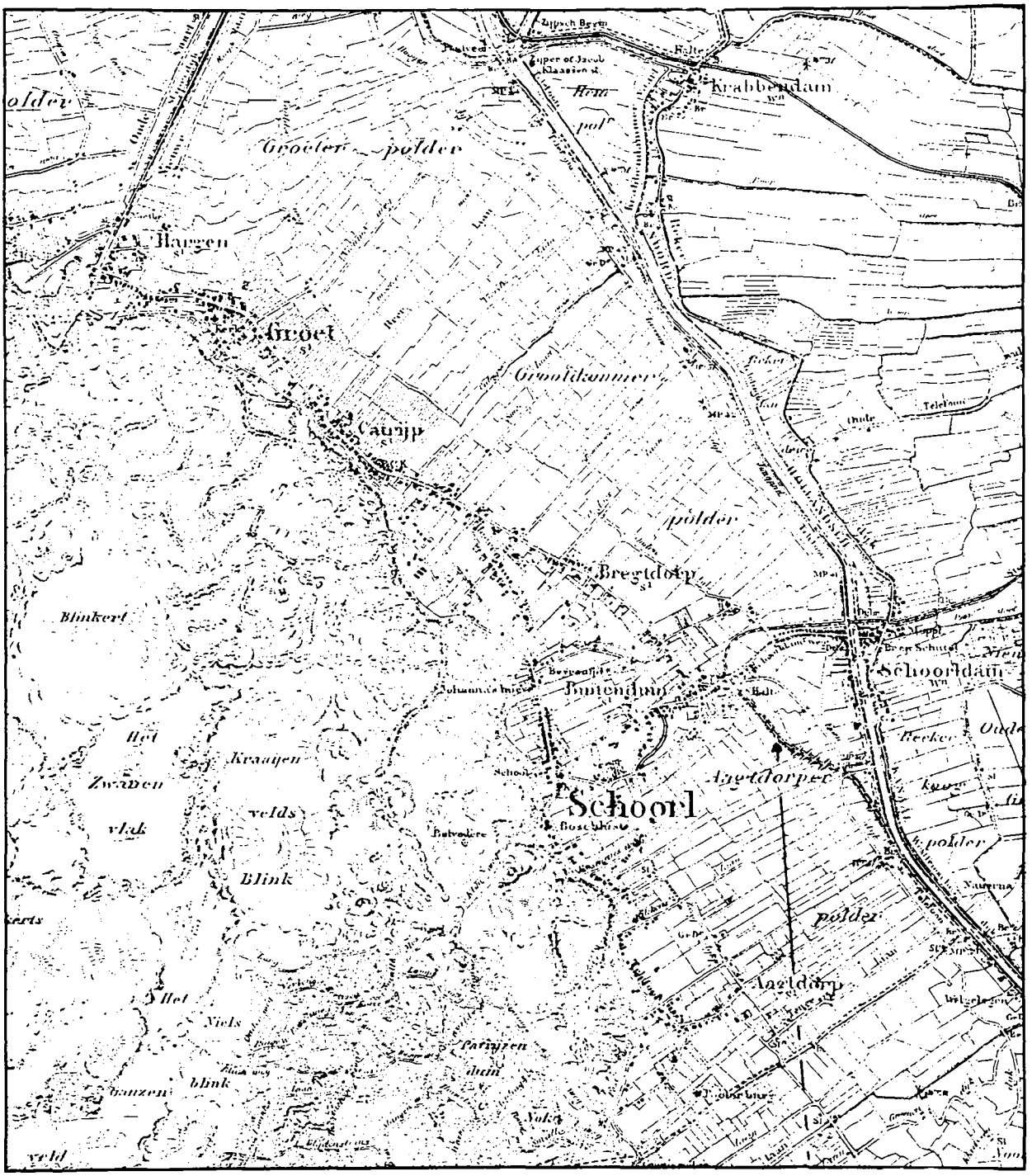

5a. Gemeente Schoorl 1946 (noordelijk deel)

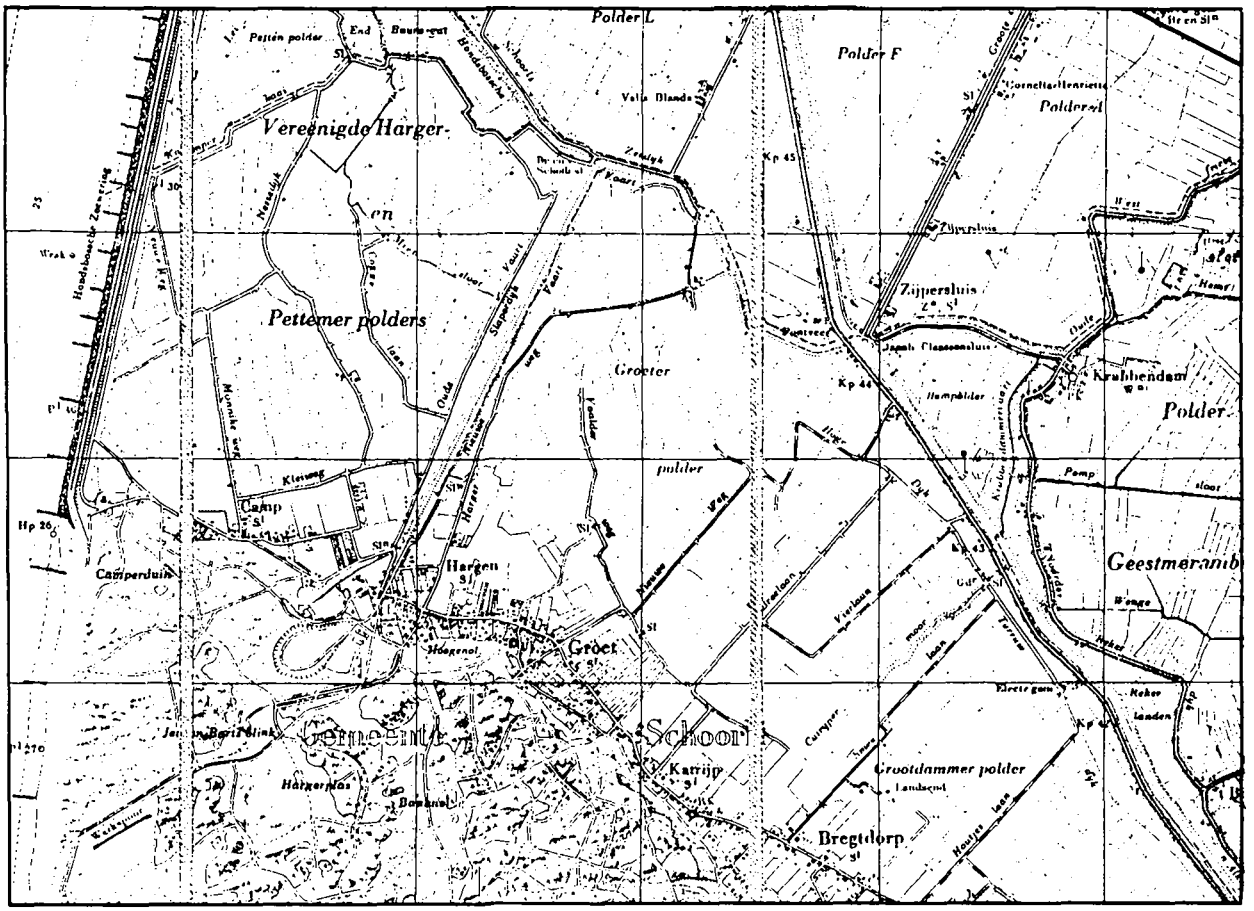

5b. Gemeente Schoorl 1946 (zuidelijk deel)

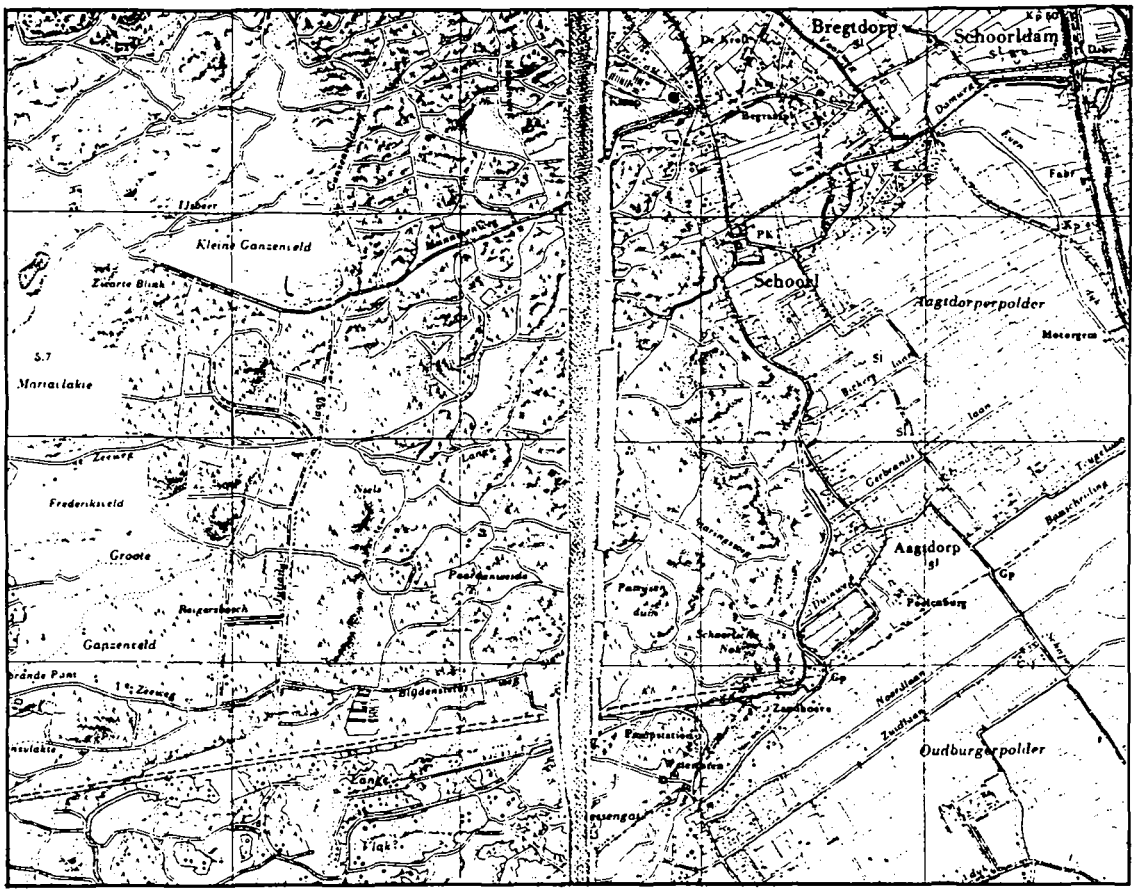

6. Gemeente Schoorl 1983

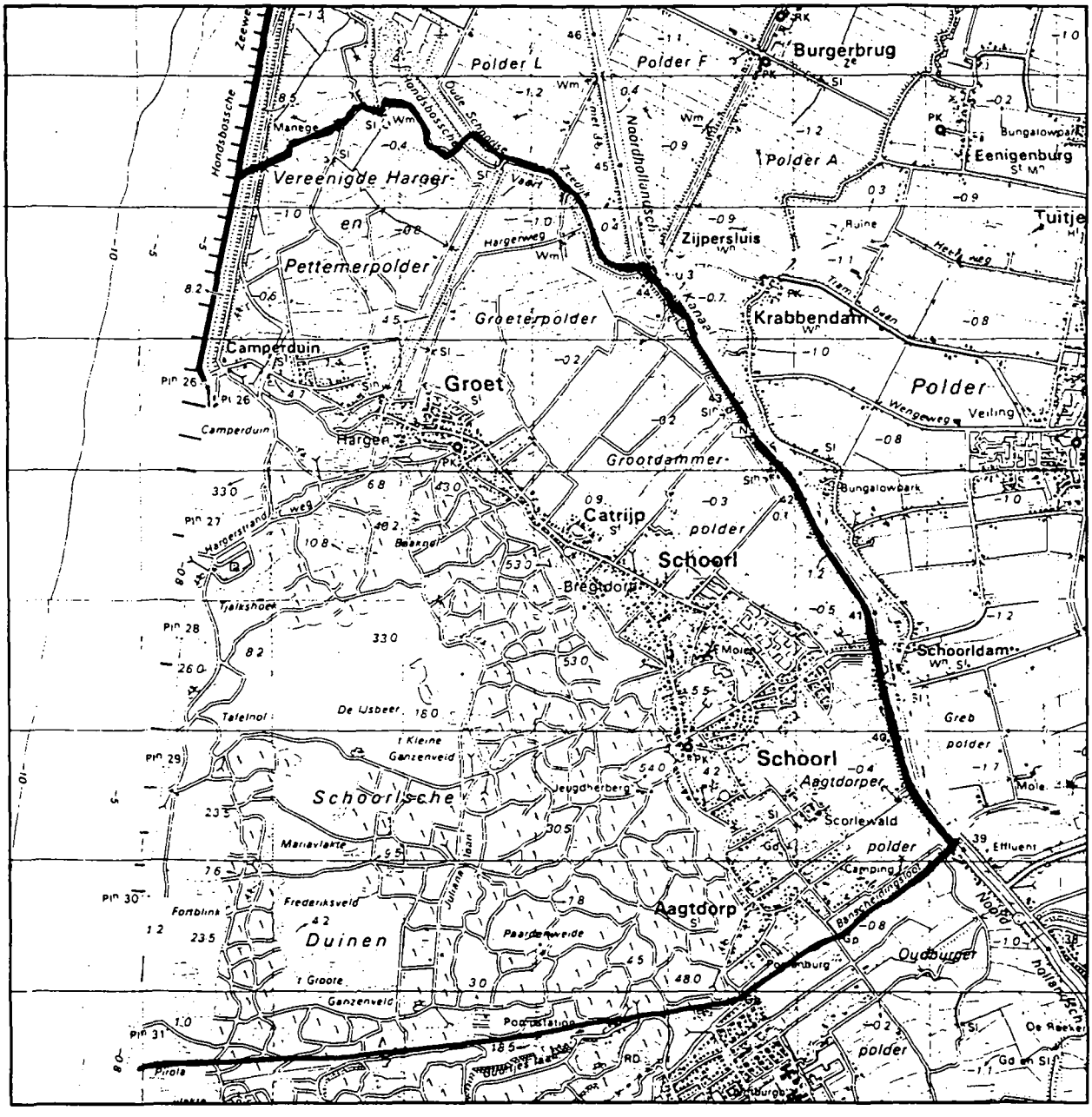

7. MIP-deelgebieden

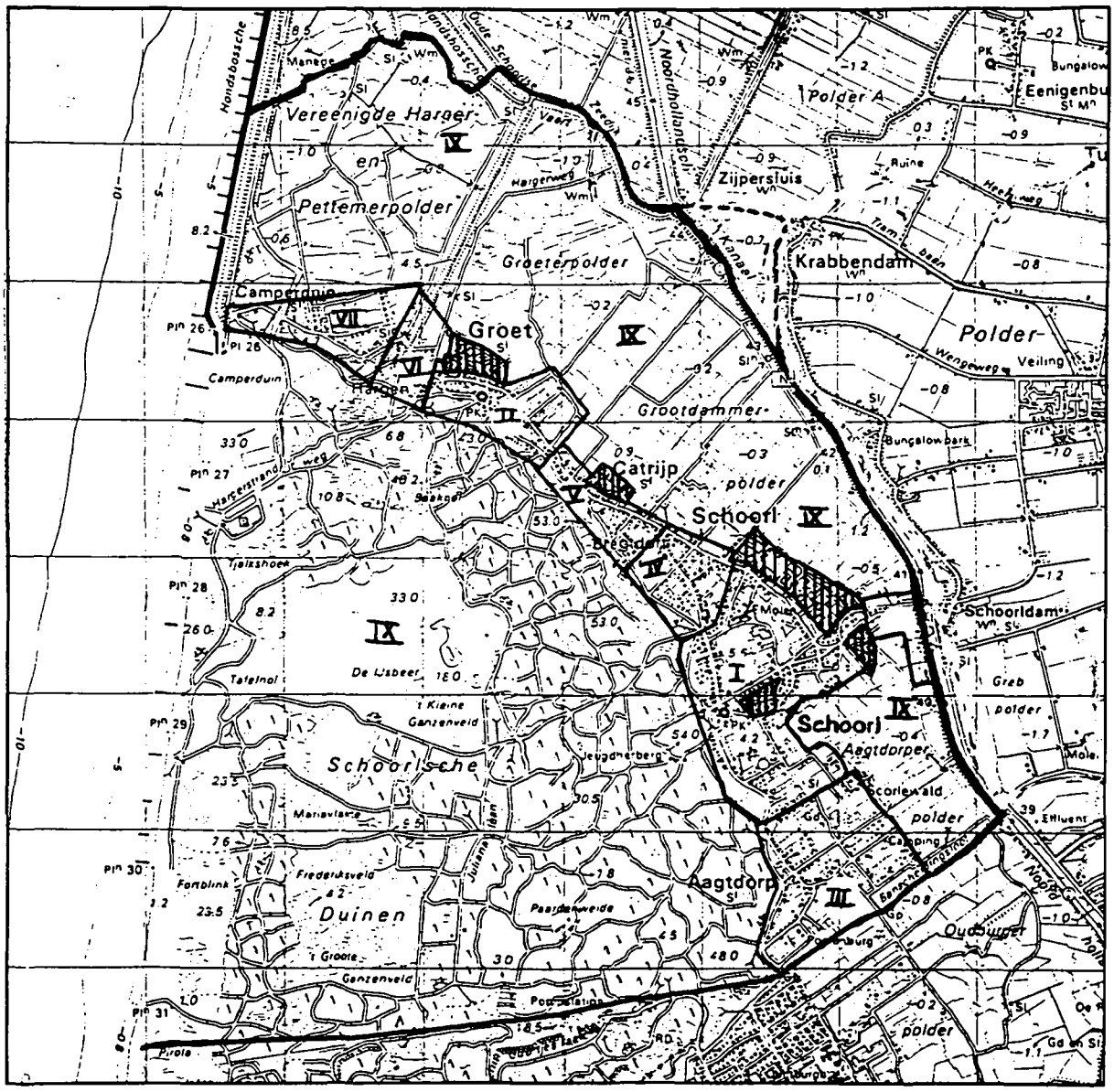

- MIP deelgebieden
- Woningbouw na 1945
- Grens met gemeenten Zijpe en Warmenhuizen tot 1960
- Huidige gemeentegrens

I Schoorl / Schoorl
II Schoorl / Groet
III Schoorl / Aagtdorp
IV Schoorl / Bregtdorp
V Schoorl / Catrijp
VI Schoorl / Hargen
VII Schoorl / Camperduin
VIII Schoorl / Schoorldam
IX Schoorl / Buitengebied

8. Bodem en grondgebruik

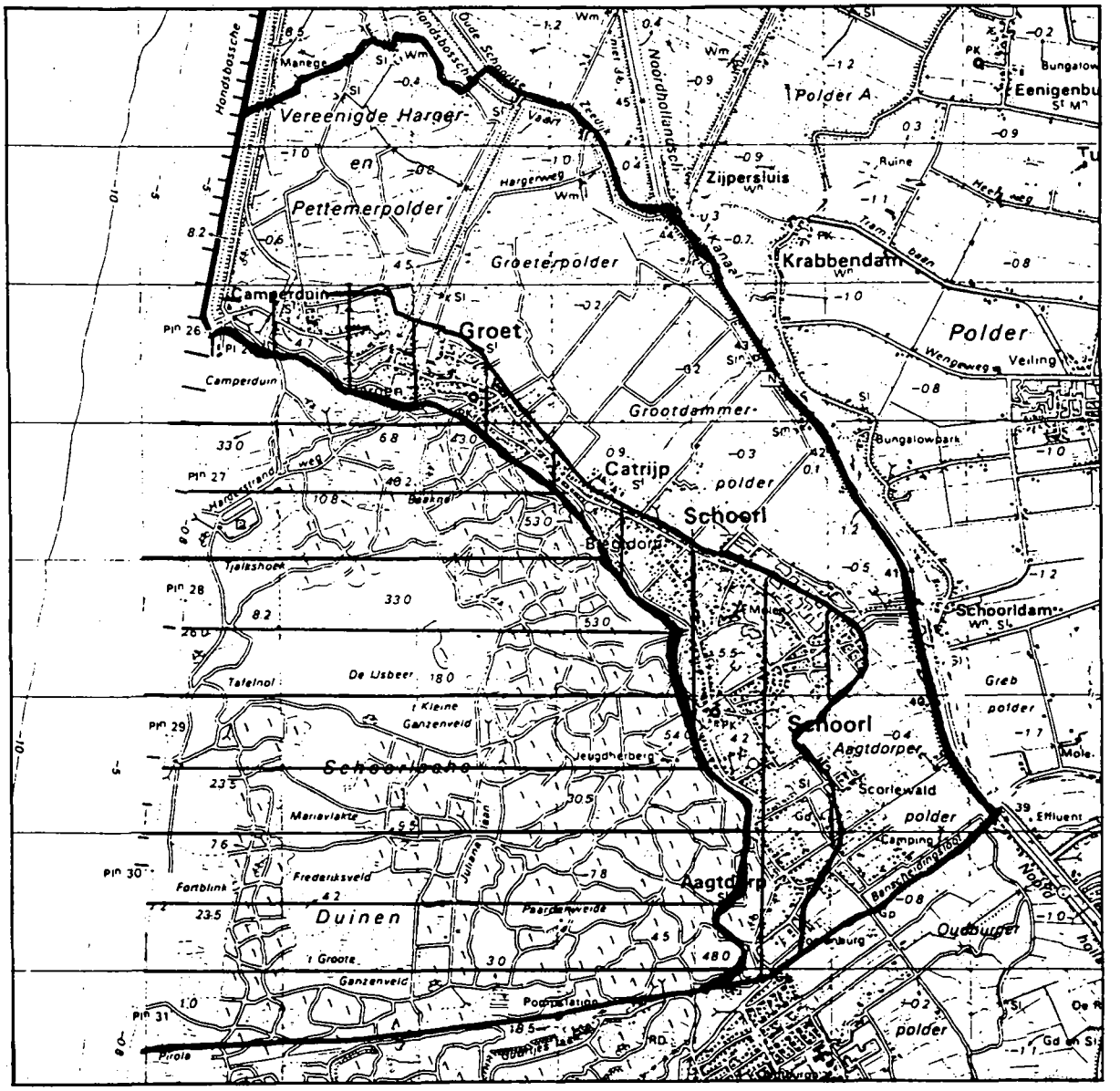

Bodem en grondgebruik

Jonge duinen (jong duinzand)

Strandwal (oud duinzand)
bebouwde kom, cultuur en bosgrond

Strandvlakte (veen en wadafzettingen)
weiland

zie alb 8 voor bebouwde kom igno

binnenduinrand

gemeentegrens

9. De jonge duinen, strandwallen en geesten van Noord-Kennemerland.

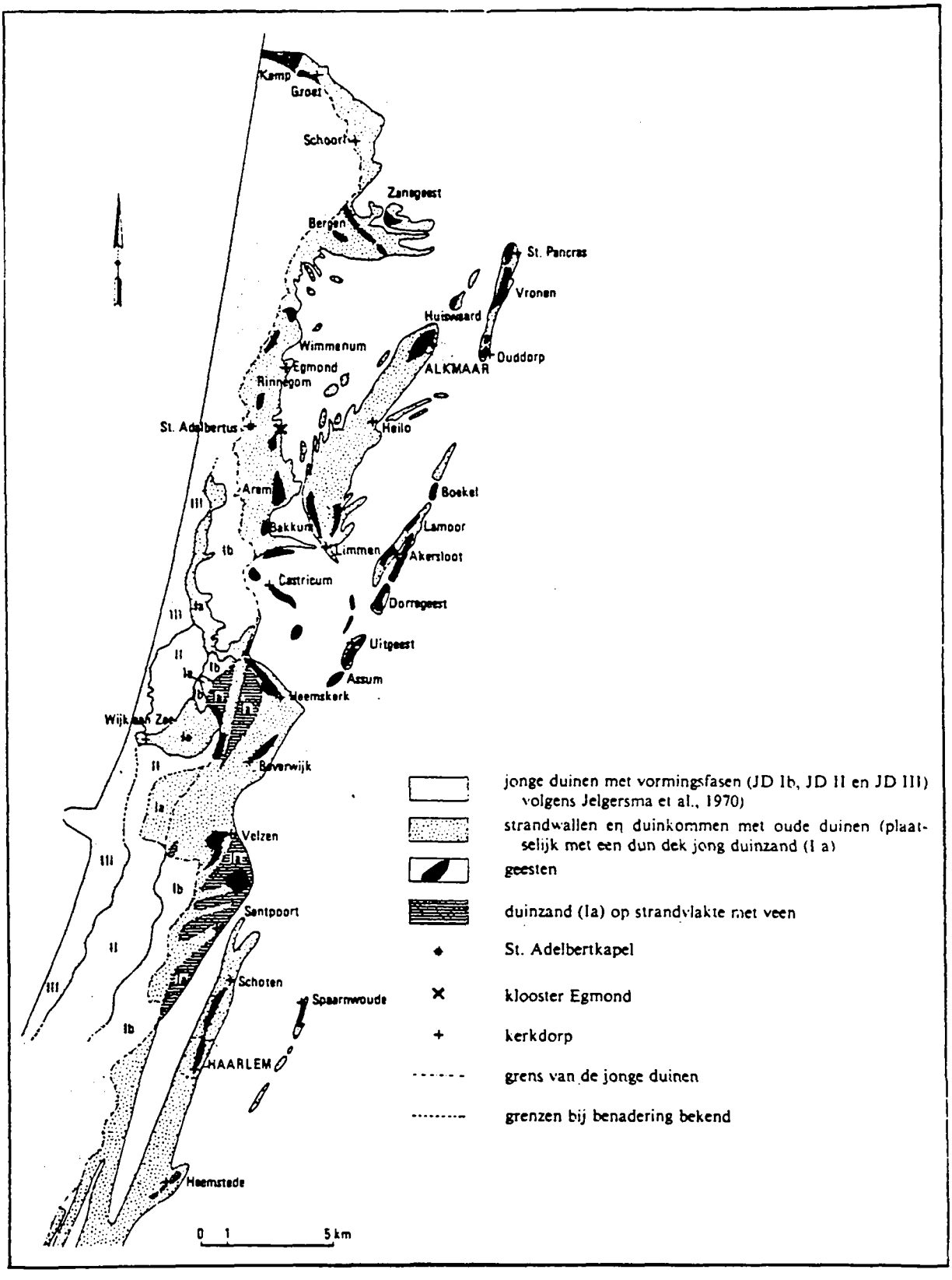

10. Infrastructuur

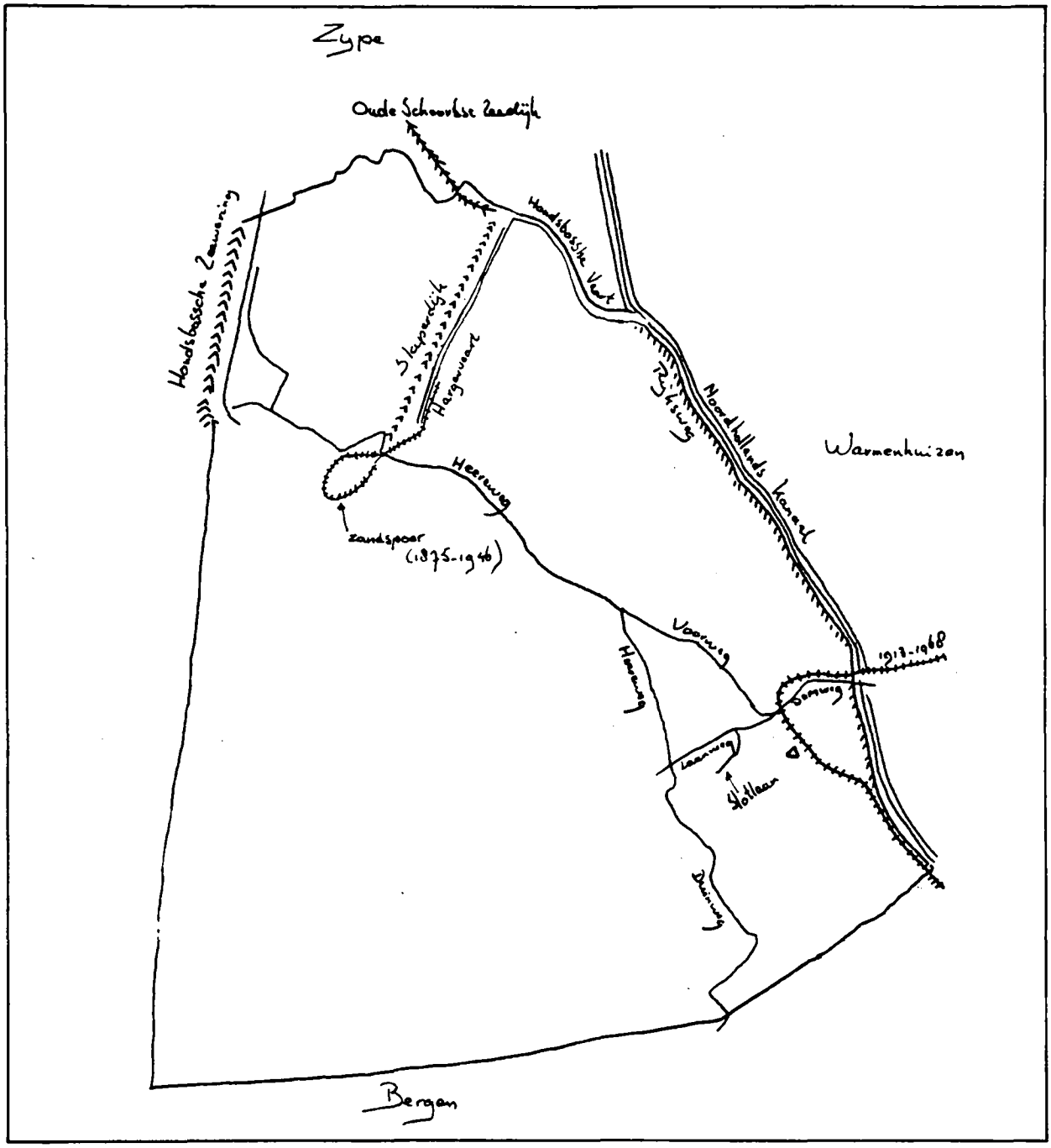

Infrastructuur

——— Landweg

>>>>>>>>>> Dijk

+++++++++ Voormalige tramlaan of zandspoor

Δ Voormalig tramstation

═══ Waterweg

11. Stedebouwkundige typologie

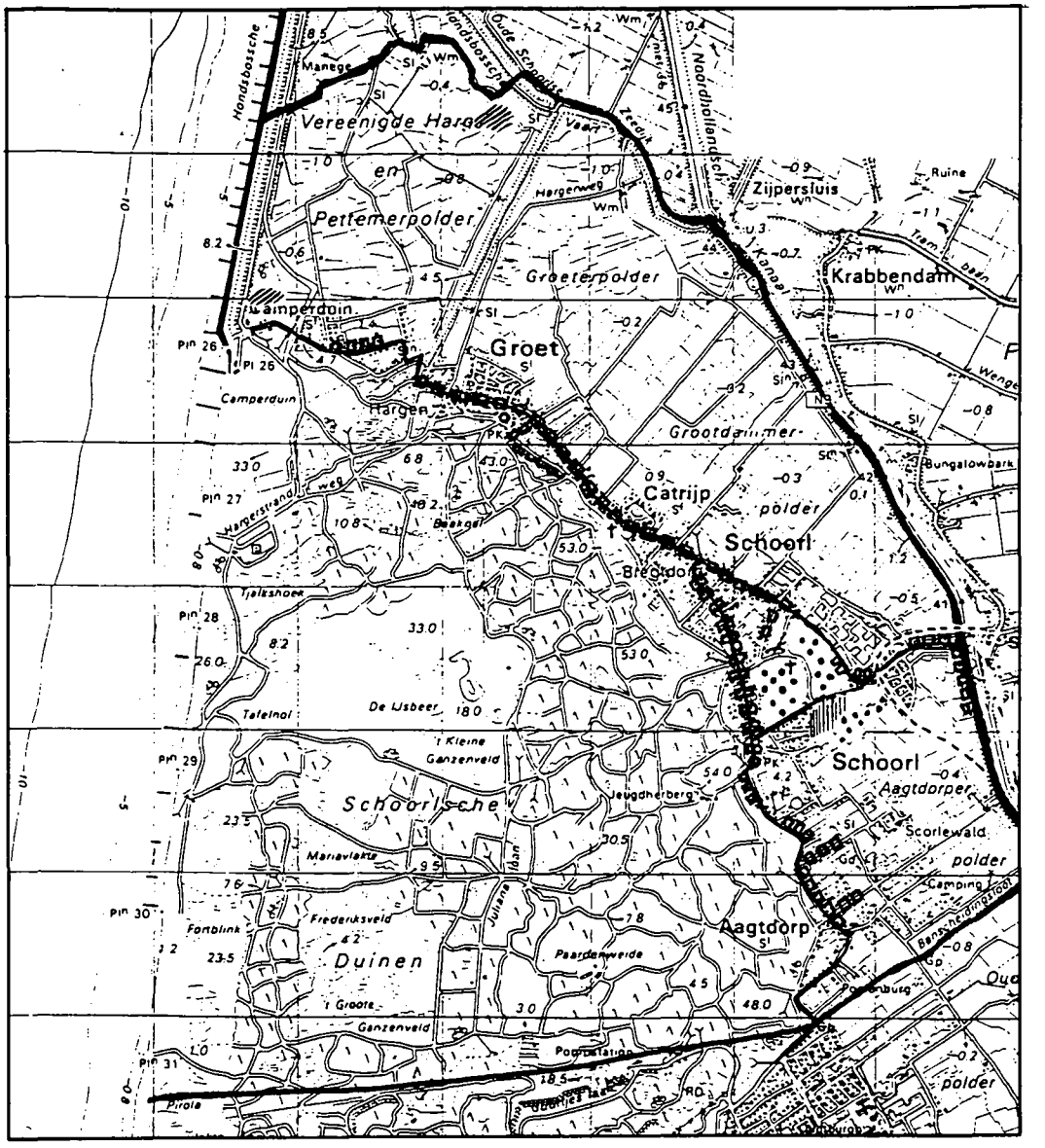

Stedebouwkundige typologie

niet-stedelijk ingerichte gebieden
- Algemeen

gebieden zonder woonfunctie
- Groene gebieden
- Begraafplaats

andere aanduidingen
- Lineaire ontwikkelingen
- Weg
- Gemeentegrens
- Restanten W.O.II

12. Kom Schoorl 1989

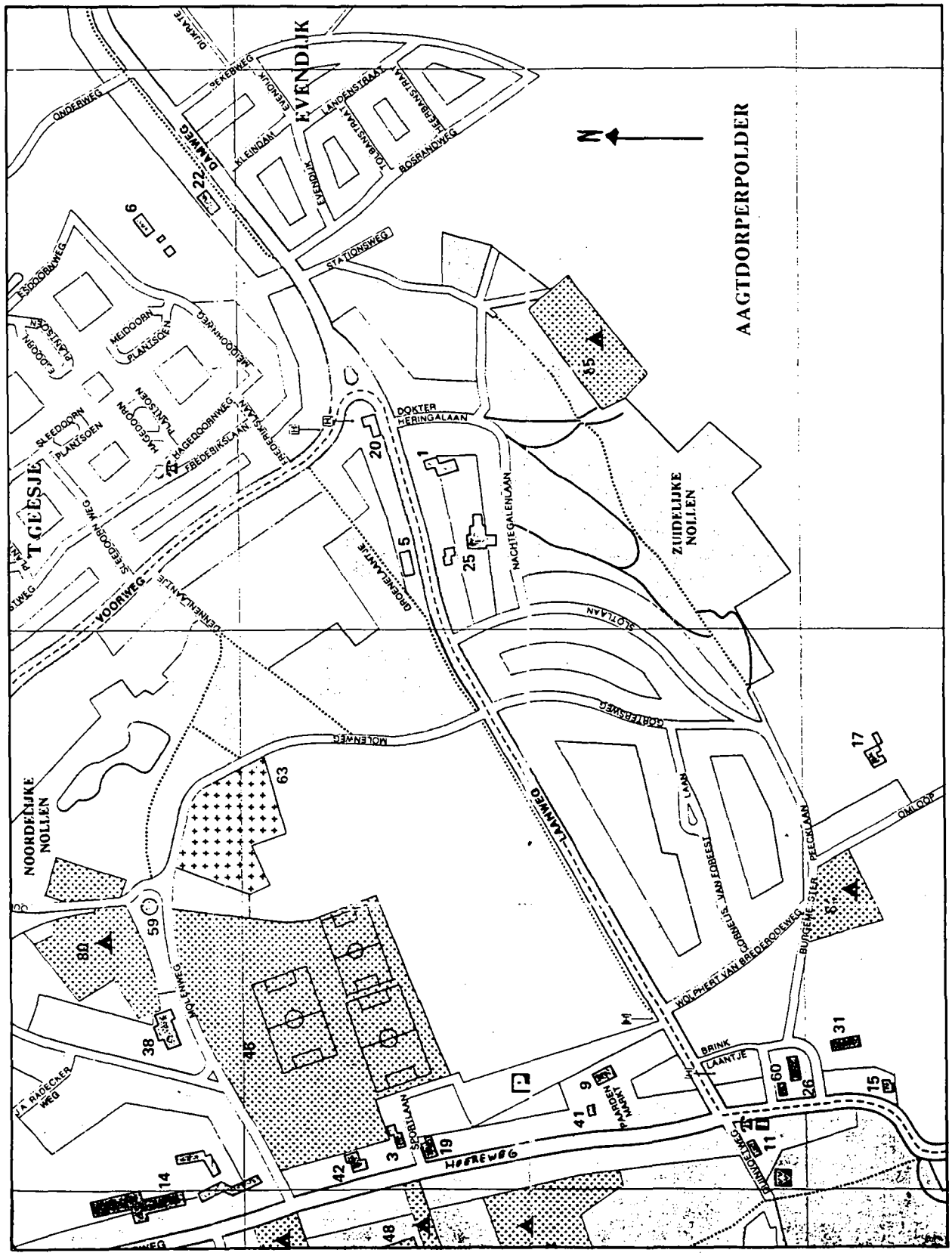

13. Aagtdorp 1989

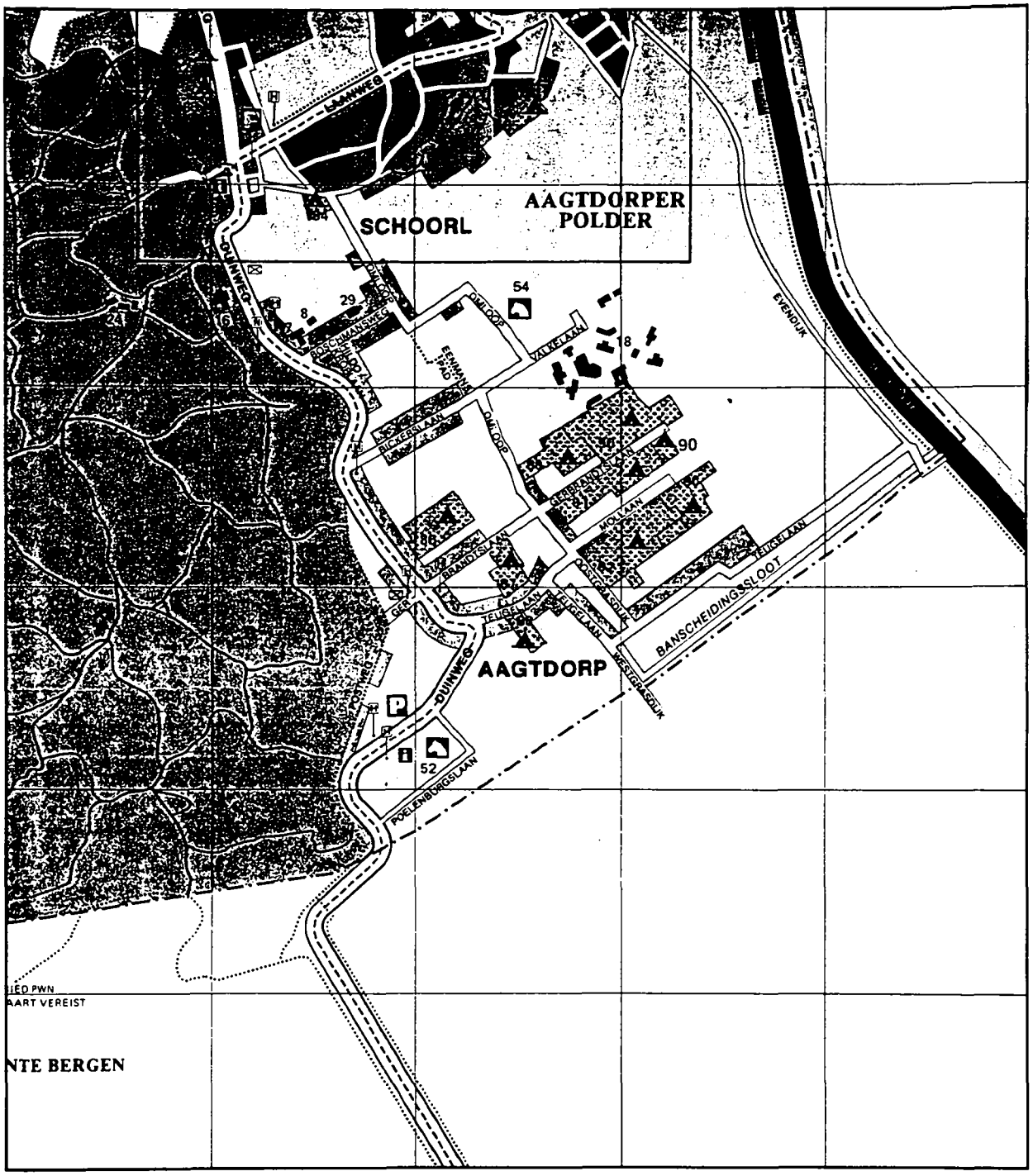

14. Groet, Hargen, Camperduin 1989

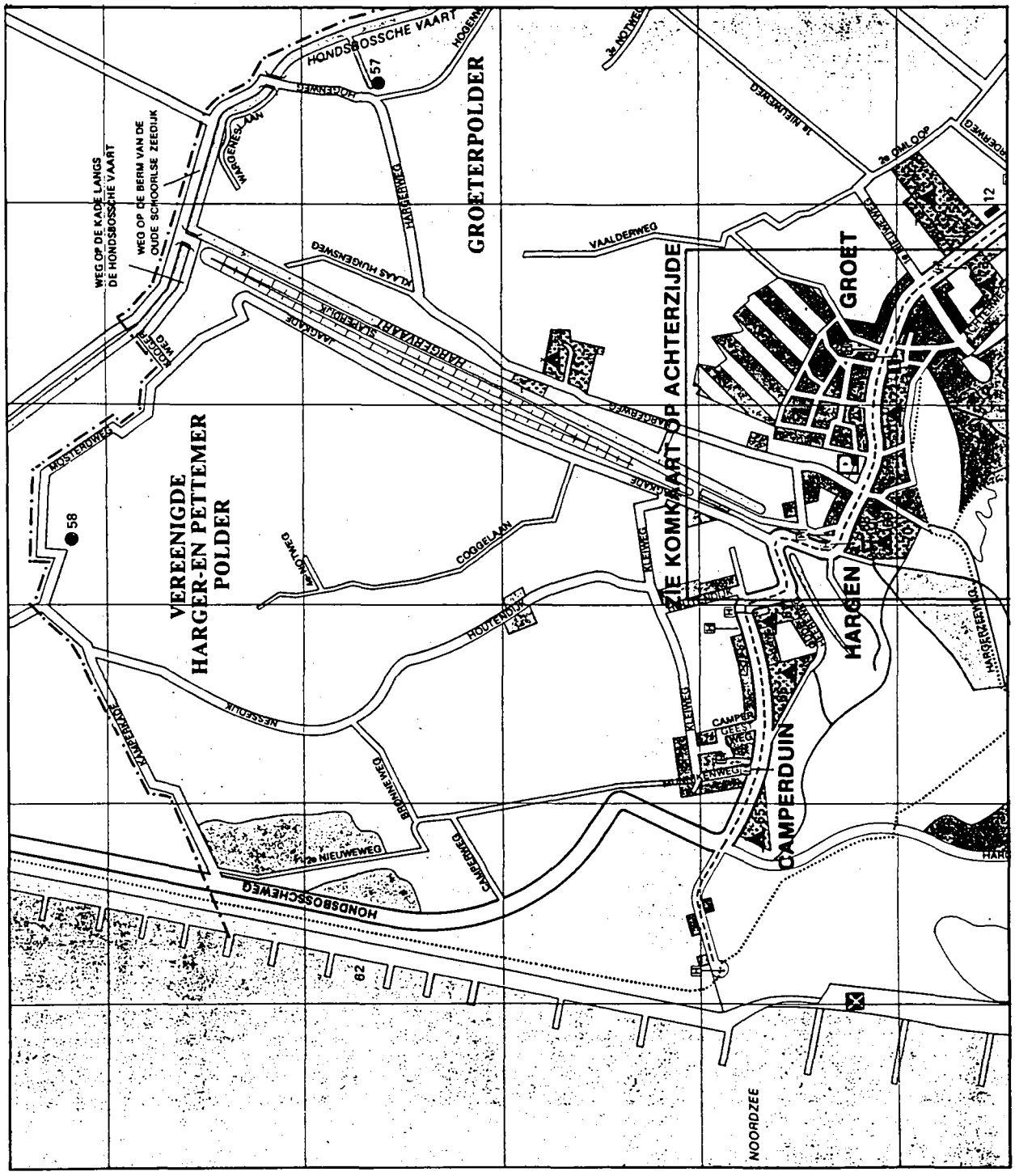

Register

Schoorl/Schoorl

105	Boschmanweg 3	Woonhuis	2523
106	Boschmanweg 11	Woonhuis	2524
107	Dennenlaantje 3	Landhuis	2525
108	Duinweg 1	Raadhuis	2526
109	Duinweg 4	Villa	2527
110	Duinweg 6	Pastorie	2528
111	Duinweg 16	Dienstwoning	2529
112	Duinweg 18	Villa	2530
113	Duinweg 19	Woonhuis	2531
114	Duinweg 20	Boswachterswoning	2532
115	Duinweg 21	Bollenschuur	2533
116	Duinweg 32	Woonhuis	2534
117	Evendijk 1	Woonhuis	2535
118	Gortersweg 3	Woonhuis	2536
119	Gortersweg 7	Woonhuis	2537
120	Gortersweg 9	Woonhuis	2538
121	Gortersweg 29; 31; 33	Woonhuizen	2539
122	Heereweg 1	Café-restaurant	2540
123	Heereweg 42-48	Woonhuizen	2541
124	Heereweg 43; 45; 47	Woonhuizen	2542
125	Heereweg 58	Boerderij	2543
126	Dokter Heringalaan 10; 12	Dubbel woonhuis	2544
127	Dokter Heringalaan 14	Koloniehuis	2545
128	Dokter Heringalaan 15	Woonhuis	2546
129	Dokter Heringalaan 18	Dokterswoning	2547
130	Huismansweg 9	Villa	2548
131	Huismansweg 13	Villa	2549
132	Laanweg 24	Pension	2550
133	Laanweg 26	Woonhuis	2551
134	Laanweg 40	Woonhuis	2552
135	Laanweg 55	Café-restaurant	2553
136	Laanweg 58; 62	Woonhuizen	2554
137	Molenweg 4	Begraafplaatsgeb.	2555
138	Molenweg 6	Landhuis	2556
139	Molenweg 11	Lagere School	2557
140	Molenweg 14; 12	Woonhuis; boerderij	2558
141	Molenweg 15	Boerderij	2559
142	Omloop 3; 5	Dubbel woonhuis	2560
143	Onderweg 12	Landarbeiderswoning	2561
144	Onderweg 14	Boerderij	2562
145	Onderweg 21	Boerderij	2563
146	Oudendijk 2	Boerderij	2564
147	Burg. Peecklaan 13; 15	Dubbel woonhuis	2565
148	Burg. Peecklaan 28	Tuinderswoning	2566
149	Burg. Peecklaan 30	Keuterboerderij	2567
150	Slotlaan 1	Woonhuis	2568
151	Slotlaan 3	Woonhuis	2574
152	Slotlaan 4	Woonhuis	2569
153	Slotlaan 5	Woonhuis	2570
154	Slotlaan 27	Woonhuis	2571
155	Stationsweg 1	Woonhuis	2572
156	Voorweg 19; 21	Woningen	2573
157	Voorweg 100; 102	Woningen	2575

Schoorl/Groet

060	Achterweg 1	Boerderij	2478
061	Achterweg 9	Woonhuis	2479
062	Achterweg 24	Landarbeiderswoning	2480
063	Heereweg 155	Woonhuis	2481
064	Heereweg 167	Boerderij	2482
065	Heereweg 198	Melkfabriek	2483
066	Heereweg 214	Pension	2484
067	Heereweg 237	Boerderij	2485
068	Heereweg 204	Keuterboerderij	2486
069	Heereweg 216	Boerderij	2487
070	Heereweg 220	Boerderij	2488
071	Heereweg 224	Woonhuis	2489
072	Heereweg 227	Atelierwoning	2490
073	Heereweg 239	Keuterboerderij	2491
074	Heereweg 249	Onderwijzerswoning	2492
075	Heereweg 255	Café	2493
076	Heereweg 261	Bakkerij	2494
077	Heereweg 297	Boerderij	2495
078	Heereweg 301	Woonhuis/herberg	2496
079	Kerkbrink 12; 13	Landarbeiderswoning	2497
080	Kerkbrink 17	Woonhuis	2498
081	Nieuweweg 2	Villa	2499
082	Wagenmakersweg 6; 8	Woningen	2500
083	Wagenmakersweg 14	Woonhuis	2501
084	Wagenmakersweg 16	Woonhuis	2502
085	Wagenmakersweg 18	Landarbeiderswoning	2503

Schoorl/Aagtdorp

001	Duinweg (bij) 13	Boerderij	2419
002	Duinweg 34	Villa	2420
003	Duinweg 46	Woonhuis	2421
004	Duinweg 48	Landarbeiderswoning	2422
005	Duinweg 50	Woonhuis	2423
006	Duinweg 54	Boerderij	2424
007	Duinweg 60	Boerderij	2425
008	Duinweg 71	Pension	2426
009	Duinweg 77	Villa	2427
010	Duinweg 83	Woonhuis	2428
011	Duinweg 87	Woonhuis	2429
012	Duinweg 93	Woonhuis	2430
013	Duinweg 123	Boerderij	2431
014	Gerbrandtslaan 8	Atelierwoning	2432
015	Postweg 2	Woonhuis	2433
016	Postweg 3	Woonhuis	2434
017	Postweg 4	Woonhuis	2435
018	Postweg 5	Woonhuis	2436
019	Postweg 6	Woonhuis	2437
020	Teugelaan 7; 9	Woningen	2438
021	Teugelaan 11; 13	Woningen	2439

Schoorl/Bregtdorp

022	Heereweg 70	Keuterboerderij	2440
023	Heereweg 84	Keuterboerderij	2441
024	Heereweg 126	Boerderij	2442
025	Heereweg 128	Boerderij	2443
026	Heereweg 133	Boerderij	2444
027	Oorsprongweg 16	Zomerhuis	2445

Schoorl/Catrijp

045	Bobbeleweg 11	Villa	2463
046	Heereweg 100	Woonhuis	2464
047	Heereweg 114	Woonhuis	2465
048	Heereweg 115	Woonhuis	2466
049	Heereweg 117	Landarbeiderswoning	2467
050	Heereweg 140	Keuterboerderij	2468
051	Heereweg 147	Boerderij	2469
052	Heereweg 173	Pastorie	2470
053	Heereweg 174	Woonhuis	2471
054	Heereweg 178	Woonhuis	2472
055	Heereweg 188	Boerderij	2473
056	Heereweg 194	Boerderij	2474
057	Heereweg 195	Landarbeiderswoning	2475
058	Heereweg 282	Boerderij	2476
059	Smeerlaan 1	Gymnastieklokaal	2477

Schoorl/Hargen

086	Binnenweg 6	Burgemeesterswoning	2504
087	Binnenweg 15	Kapschuur	2505
088	Hargergat	Betonnen object	2506
089	Hargergat 1	Boerderij	2507
090	Hargergat 3	Landarbeiderswoning	2508
091	Hargergat 4	Landarbeiderswoning	2509
092	Hargergat 1-4b	Woningen	2510
093	Hargergat 2	Boerderij	2511
094	Hargergat 4; 4a	Woonhuis	2512
095	Hargerzeeweg 3	Woonhuis	2513
096	Hargerzeeweg 7	Woonhuis	2514
097	Hargerzeeweg 9	Woonhuis	2515
098	Hargerzeeweg 12	Zomerhuis	2516
099	Heereweg 264; 266	Hulppostkantoor	2517
100	Heereweg 319	Landarbeiderswoning	2518
101	Heereweg 321	Winkelwoonhuis	2519
102	Heereweg 329	Boerderij	2520
103	Heereweg 331; 333	Burgemeesterswoning	2521
104	Heereweg 339	Woonhuis	2522

Schoorl/Camperduin

042	Heereweg 334	Boerderij	2460
043	Heereweg 389	Landarbeiderswoning	2461
044	Houtendijk 4	Woonhuis	2462

Schoorl/Schoorldam

158	Damweg bij 14	Transformatorstation	2576
159	Damweg 19	Woonhuis	2577
160	Damweg 29-47	Dubbele woonhuizen	2578
161	Damweg 69-73	Boerderijen	2579

Schoorl/Buitengebied

028	Evendijk	Seinmast	2446
029	Hargerweg 12	Wind-watermolen	2447
030	Hargerweg 14	Boerderij	2448
031	Heereweg 334	Tankhindernis	2449
032	Jaagkade 5	Wind-watermolen	2450
033	Koogenweg 1	Stallen	2451
034	Staatsduinen 1	Dienstwoning	2452
035	Staatsduinen 2	Dienstwoning	2453

036	Staatsduinen 3	Dienstwoning	2454
037	Rijksweg 1	Boerderij	2455
038	Rijksweg 2	Boerderij	2456
039	Rijksweg 3	Boerderij	2457
040	Rijksweg 5	Boerderij	2458
041	Rijksweg bij 5	Gemaal	2459

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 1, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 44 00

Samenstelling
drs. E. v.d. Kleij
Bureau Cultuur
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, juni 1991.